

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”

(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XIV. évfolyam 158. szám
2010. április

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

Elmélkedés az örmény liturgiáról

„Egyszülött, halhatatlan isteni Ige, aki a mi üdvösségünkért megtestesültél a mindenkoron szeplőtelen Szűz Máriától, de istenségedben nem szenvedtél kárt. Emberré lettél s keresztre feszítettek. Krisztusunk, haláloddal legyőzted a halált. Te, aki egy személy vagy az isteni háromságban, akit dicsőítünk az Atyával és Szentlélekkel, ments meg minket.”*

Ósi himnusz, már a jeruzsálemi eredetű Szent Jakab liturgiában is felhangzik s más keleti liturgiákban is. Egyrészt rövid Krisztus-életrajz, másrészt rövid hitvallás. Az örmény liturgiában az olvasmányos rész elején van vasárnaponként. Vasárnap a feltámadás napjaként lépett a szombat helyébe. A nyolcadik nap, s a nyolcas az örökévalóságot szimbolizálja. Minden vasárnap legyen kishúsvét a számunkra!

Dr. Sasvári László

*A Gyergyószentmiklóson használt szövegváltozat

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Az üres szék szimbóluma

A megszokottól hosszabb ideig, több mint két órán keresztül kitarzott a figyelme a Fővárosi Örmény Klub márciusi közönségének. A rendező Budavári Örmény Önkormányzat meghívására a Jerevából érkezett nem mindennapi vendég, *Nelly Shahnazaryan* örmény író, drámaíró, újságíró szellemének fénye borította be ugyanis a délutánt. A klub háziasszonya, *Dr. Issekutz Sarolta* köszöntötte az írónőt, a művészeket és a megjelenteket is.

Különleges élményt jelentett már a program első néhány perce is, amikor is kivételesen láttuk a Jereváni Nemzeti Színház *Keresztút* című előadásának egy részletét. A filmbejátszás után *Nelly Shahnazaryan*-nal, valamint a *Keresztút* budapesti előadásának létrehozóival, *Szöke István* rendezővel, *Várady Máriával*, a monodrámá előadójával, *Kemény József* Kossuth-díjas építészmérnökkel, *Fekete Mária* tervezővel, *Máté Krisztiánnal*, a rendező munkatársával beszélgetett az esemény moderátora, *Kállai Katalin*. A moderátor szimbolikusan egy üres szék helyezett el az asztal mellett, majd megkérdezte Nelly Shahnazaryant: „kit látna szívesen abban az üres székben?” (Tolmácsolt *Zsigmond Benedek*.)

Az örmény írónő válasza egyértelmű volt: nem szeretne senkit sem abban az üres székben látni, mert nem szeretné, hogy bárki is Teréz sorsára jusson. A szerző egy olyan darabot írt, ahol a főszereplő, Teréz a fájdalommal egyedül van, kötelezve érzi magát arra, hogy legyőzze a fájdalmakat, győztesként jöjjön ki ebből a

szituációból, és reméli, hogy Teréz anyósa a világ utolsó eltemetetlen személye. Az írónő így fogalmazta meg tömören a *Keresztút* mondanivalóját: „a monodrámá, tiltakozás, kiáltás a világ mai emberi közönye ellen. Az ember nem élhet saját magáért, hanem a másik emberért kell, hogy éljen. Ez az üzenet az üres szék által.”

A darabot Magyarországon a főszereplőn keresztül ismertük meg, de a klubdélutánon azt is leszárhettük Várady Mária szavaiból, amit ő gondolt Terézről. A meghívott művészvendégek különböző oldalról világították meg a dráma üzenetét. A műsor közben becsöppent látogató úgy gondolta volna, hogy mindenki teljesen másról beszél, de az eltérő megnyilatkozások ellenére, a rendező hozzászólásából, a díszlettervező és a ruhatervező szavaiból is mindig a darabot láttuk ma-

Jobbról Nelly Shahnazaryan, Zsigmond Benedek, Kállai Katalin

gunk előtt, ahol ugyancsak a monodrámá mondanivalója jelent meg.

A tartalmas beszélgetés végén Nelly Shahnazaryan megköszönte a meghívást, majd ezekkel a gondolatokkal búcsúzott: „Nem tudom, hogy Önök között mennyien vannak örmények. Kik, milyen arányban, őseik, felmenőik hanyadiziglen

örmények, de hogy Önök szeretik az örményeket, ezt megéreztam az elmúlt néhány napban, és ezért én nagyon hálás vagyok. Hálás azért, hogy önök léteznek, és azokért a törekvéseikért és igyekezetekért, hogy próbálják örménységüket megőrizni... Gyűjtsanak egy gyertyát Örményországért!”

Láthatóvá a lehetetlent

Az örmény írónő, Nelly Shahnazaryan a klubdélutánát követően készséggel adott interjút. Tolmácsolt Zsigmond Benedek.

– *Mielőtt Budapestre látogatott, mit tudott Magyarországról?*

– Édesapám 1945-ben részt vett Budapest felszabadításában. Magyarországról a minimális ismereteket az enciklopédiákból szereztem meg: mennyi a népessége, mekkora a területe, kik az ősök, hogy magyaroknak hívják magukat, hogy mivel foglalkoznak, milyen az építészetük, kik támadták meg az országot, – a törökök –, mikor egyesült Buda és Pest, az Operát mikor alapították, stb.

– *Mikor hallott először arról, hogy itt is élnek örmények, és erdélyi magyarörmények?*

Minden örmény tudja, hogy minden országban van örmény, hogy nincs olyan hely a világon, ahol nincs örmény. De az erdélyi örmények kifejezést csak most ismerem meg. Úgy tudtam, hogy az Erdélyben élt örmények már a XVII. században beolvadtak. Az, hogy vannak itt örmények, és van itt szervezetük, ez újdonság volt számomra.

– *A budapesti erdélyi magyarörmények Önt elsősorban a Keresztút című monodrámán keresztül ismerték meg. Írói munkásságát, sikerét hogyan foglalná össze, mi az arspoétikája?*

– Realista vagyok, arról írok, hogyan látom, hogyan érzem az életet. Nem írok könnyen. Előfordult, hogy évekig nem írtam, mert egyes események, személyek bennem dolgoznak. Nemrég írtam egy prózát, amelyik hosszú ideig forrt bennem, de nem hagyott nyugalmat. Olyan súlyos volt, hogy nem tudtam leülni, és fehér papírt fogni. Akik látták a *Keresztút* című darabom, nem gondolják, hogy vannak olyan műveim is, amelyek a realizmus és irracionális keverékei, annyira összekeveredtek benne az elemek, hogy nem lehet szétválasztani. Azt tapasztaltam, hogy a műveltebb olvasók, az ilyen típusú műveimet szeretik a legjobban. A *Keresztút*at nagyon sok nyelvre lefordították, de nem tudom, hogy miért épp ezt a művem. Arspoétikám lényege tehát a reális és az irreális keveréke. Annyira hűségesen próbálom megjeleníteni az irreálist, hogy végülis az olvasó elhiszi. Írói sikeremnek titka tulajdonképpen ebben rejlik, ez az oka. Annak köszönhetem a sikerem, hogy láthatóvá teszem azt, ami lehetetlen.

– *Köszönöm az interjút. Mikor látjuk ismét Magyarországon?*

– Nehéz megmondani, de ha valamilyen kedvező alkalom lesz, jövők.

B. A.

A klubközönség első sorában balról-jobbra: Kerényi József, Fekete Mária, Várady Mária és Szőke István

A klub háziasszonya Dr. Issekutz Sarolta megköszönte a vendégeknek, hogy eljöttek a Fővárosi Örmény Klub rendezvényére, majd az örményszármazású erdélyi magyarok nevében örmény vonatkozású könyvekkel ajándékozta meg az írónt. Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek januári, februári és márciusi számát is átnyújtotta, hozzáfűzte, hogy az ingye-

nes havilapunk a tizennegyedik évfolyamot érte meg, híven tükrözi a mai Magyarországon és Erdélyben élő erdélyi örményeknek az örmény kultúra, a magyar kultúra iránti elkötelezettségét. A műsor végén az elnöksasszony ismertette a következő hetek programjait. Megsokasodtak az események, a rendezvények, mert a Genocídium 95. évfordulójára készülődünk, amelynek emléknapja április 24-én lesz. Az információkat a füzetekben közreadjuk, valamint az interneten, a honlapunkon is olvasható. Az örmény közösség kulturális programját, mint mindig, ezúttal is agapé zárta, amelyre a rendező, a Budavári Örmény Önkormányzat elnöke hívta a vendégeket.

Fővárosi Örmény Klub

2010. április 15. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3. I. emeleti Bartók terem

1. *Borbély Bartis Júlia – Borbély Bartis Endre: BUDAPEST utcaneveiben mesélő történelem – Erdély-Felvidék-Kárpátalja-Délvidék-Burgenland-Lengyelország* c. könyvét bemutatja Metz Katalin újságíró, irodalmi kritikus
A szerzők a helyszínen dedikálják könyvüket

2. Emlékezés az Örmény Genocídium 95. évfordulójára

előadó dr. Issekutz Sarolta elnök
Hrant Dink c. dokumentumfilm vetítése

Rendező: Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(5. rész)

Bocsánatkéréssel kell kezdenem mondandómat, figyelmetlen voltam, és nem a végleges formában küldtem át a szerkesztőségnek a 4. részét az örmény papokról szóló sorozatnak, hanem a munkapéldányt...Ezen olyan plébánosokról szóló „primér” adatok is voltak, akik később következnek, (Kabdebó, Görög, Fejér), ráadásul feldolgozatlan formában, ahogy az adatgyűjtéshez a Magyar Katolikus Lexikonból átmásoltam.

A most következő részben olyan személyeket sorolok fel, akik Ferenczi Sándor könyvében a Papi Névtárban nem úgy szerepelnek, mint örmény szertartású papok, én mégis úgy érzem, hogy örmény gyökerűek.

Dr. Marton József teológiai professzort idézem, akiről majd bővebben az M-betűsök között lesz szó, most csak annyit árulok el róla, hogy anyai ágon örmény gyökerei is vannak.

Mielőtt konkrét személyek felemlgetésével igazolnánk az örmény vagy az örmény származású papoknak a római egyházban végzett munkáját, próbáljunk feleletet kapni arra a kérdésre, hogy mi tette alkalmassá őket erre a papi feladatra.

Először is megállapíthatjuk, hogy a római katolikus hívek nem viseltettek fenn tartással az örmény rítusú papság iránt. Az unió után még kb. 50–60 évig régi egyházfegyelmük szerint házasodtak az örmény papok, Mária Terézia uralkodásakor azonban áttértek a latin gyakorlatra, vállalták a cölibátust.

A nyelv sem okozott különösebb gondot. Százéves erdélyi tartózkodásukkor, az 1791. évi országgyűlésen képviselőik kifejezték elkötelezettségüket a magyar nemzet mellett. Bizalomnyilvánításukért és „hazaszeretetükért a magyar nemzet testébe fölvette” őket. Később is hasonló volt az örmény nép magatartása. „Lelkünk mélyéből ragaszkodunk az 1791. erdélyi országgyűlés 61. törvénycikk szellemében a magyar nemzethez tartozásunk eszméjéhez” – olvasható az 1868. április 7-én a Magyar Királyi Vallas- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz írt erzsébetvárosi kérelemben.

Tény, hogy a 18. században a gazdasági helyzetelőnyük, ami tovább nőtt a 19. század polgárosodásakor, biztosította az örmény fiatalok tanulási lehetőségét. Nemcsak a jól szervezett helyi iskoláikban okulhattak, hanem a külföldi főiskolákban is megfordultak. A papságra vállalkozó fiatal leviták komoly képzésben részesültek. 1805-től a gyulafehérvári papneveldeben tanultak az örmény papjelöltek is, mégpedig id. **Karátsonyi Emánuel** (előbb, 1803-ban Szamosújváron létrehozta a „Szegényekházát”) szamosújvári polgár jóvoltából, aki 8000 Ft-os alapítványt tett, hogy annak kamatjából két örmény szertartású növendék itt tanulhasson. A nagylelkű jótévő szándéka az volt, hogy ha nincs két örmény származású jelölt, akkor latin szertartású kis-pap is élvezheti az alapítványt. Haynald püspök erről elismerően nyilatkozik: „Midőn a károlyfehérvári

papnevelő-intézet Karátsonyi szándékához képest akár örmény, akár latin növendékpapot nevel az alapítvány erején, mind a két esetben a megyének majd minden plébániájában található és vallási buzgóságuk által kitűnő és éppen azért papjaim működését különösen igénybe vevő örmény családoknak és nemzetnek tesz hasznos szolgálatot.” Ez az idézet azonban valamiről még árulkodik: az örmények körében ekkor (a 19. század második felében) már csökkenőben van a papi hivatások száma. Több örmény kispapnak megadatott az a lehetőség, hogy a gyulafehérvári szeminárium befejezése után Lembergben, Bécsben, Rómában stb. folytathatták tanulmányaikat. Érthető, hogy a komoly képzettségű és apostoli lelkületű papjaira az erdélyi püspökök szemet vetettek, és rezidenciajuk központjában – elsősorban a Teológián – alkalmazták őket. Ebből ún. „nemes” összetűzések adódtak a kegyurasággal rendelkező örmény plébániák vezetői és a püspök között” – mondotta Marton József 2001-ben Kolozsváron, az **Örménymagyarok, akik hatottak, alkotnak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen** címen megtartott IV., jubileumi konferencián. Már az első részben őszinte vallomást tettem, előre bocsátottam, hogy szubjektív lesznek a személyek kiválasztásában. Ha a név vagy a születési hely azt sugallja, hogy örmény gyökerű lehet az illető, közölni fogom az adatait, hátha a család valamelyik késői leszármazottja felfedezi benne rokonát. Ebben a részben több ilyen pappal találkozhat a kedves olvasó.

Cziffra Luszig Jakab nevével *Garda Dezső* könyvében találkozunk. A hagyomány szerint 1709–1719 között ő volt az első örmény katolikus plébánosa a

gyergyószentmiklósi örmény *Compagnia* tagjainak, akit *Oxendius Werzerescu* püspök szentelt fel 1709-ben. Hivatását 10 éven át becsületesen teljesítette. 1719. szept. 6-án a gyergyói nagy pestis áldozatává vált. Hamvai az örmény templom szentélyében pihennek. Sírhelyét a teraszon feltüntetett piros kereszt jelzi. Az örmény templom építésének idején, Gyergyószentmiklóson **Cziffra Luszig (a) Domokosé** volt a tanító (a *Domus Historia* adatai szerint), és valószínű ő is szorgalmazta, hogy rokonának a pestis áldozatává vált fiatal papnak a hamvai méltó helyre kerüljenek, és a közösség így emlékezzék néhai lelki vezetőjére.

19. Császár Károly szül. Csíkrákoson, 1849. febr. 6-án. A gimnáziumot Csíksomlyón és Gyulafehérváron, teológiai tanulmányait Gyulafehérváron végezte. Pappá szentelve 1873. júl. 20. Szolgált: Gyergyóalfaluban, 1875: Csíktaplocán káplán, 1877: Szentegyházsfaluban, 1881: Kiskapuson, 1883: Türben, 1892: Miklósváron lelkipásztor. Meghalt 1911. júl. 14.

20. Csíki Gergely 1718–1720 között Székelyszenttamáson plébános volt.

21. Csíki (vagy Csiki) Imre, örmény szertartású. Szül. 1810. jún. 17. Pappá szentelve 1835. nov. 7. Szolgálati helyei: Erzsébetvárosban káplán, 1845: a Raffael Gimnáziumban hittan tanár, 1849–1856 között a latin szertartású egyházközséget vezeti, 1853-ban kerületi jegyző, majd 1856–1865 között örmény szertartású plébános, esperes, tiszteletbeli kanonok. Meghalt 1865. szept. 10-én.

Ávedik Lukács sok mindenről tudósít Csiki Imrével kapcsolatban. Megtudjuk, hogy az 1848-as időkben a latin szertartású lelkész Bögözi Lajos volt, de a szomorú napok a várost minden megélhető forrástól elzárták, a plébánost a városi

pénztárból fizetni nem tudták, és ő emiatt Kilyénfalvára kért áthelyezést. Ez volt az oka annak, hogy az örmény szertartású segédlelkész, Csiki Imre szolgált a magyar templomban. Az ő idejében különféle egyházi készlettel gyarapodott a templom.

„Az 1853. év örömnapot is derített, mert május 8-án Erdély nagynevű püspöke Haynald Lajos Erzsébetvárosban megjelent, és az örm. kath. főtemplomban 132 egyént megbérmált. 1856-ban Popó Jó-

zsef örm. kath. plébános elhalálozván, helyébe a kegyúri közönség közakarattal Csiki Imrét választotta meg. Csiki Imre a kiváló buzgó lelkész már elődje életében úgy fungált, mint az esperesi hivatal vezetője. Ekkor az örm. szert. anyaegyház plébánosává kineveztetvén, majd kerületi főesperes és kanonok címet nyert, meghalt szülőföldjén, Erzsébetvárosban, a hol egész életén át fáradozott a lelkieken 1865. évben 55 éves korában.”

Folytatjuk

Győrfi Dénes (Nagyenyed)

Lukács Béla jelleme

Issekutz Sarolta hűséges gondoskodása folytán az utóbbi évek során a legnagyobb rendszerességgel juttatja el a nagyenyedi Bethlen Könyvtár részére az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által kiadott valamennyi értékes munkát, kiadványt, könyvet stb. Ezek közé sorolandó az Enyedre is

havi rendszerességgel eljuttatott: *Erdélyi Örmény Gyökerek* c. tartalmaz, nívós folyóirat is. Éppen ezért, a magam részéről, könyvtárosi minőségemben nagy elismeréssel és nyilvános köszönettel tartozom Issekutz Sarolta iránt, aki e nemes gesztusával és gondoskodásával mélyrehatóan járul hozzá az enyedi könyvállomány értékes gyarapodásához. Isten gazdag áldása legyen mindezért a továbbiak során is nemeslelkű munkálkodásán.

Nos, említett folyóirat legutóbbi számaiban nagy érdeklődéssel olvastam Rozsos Tamás István: *Ősök nyomában Erdélyben* c. folytatásokban megjelent írását, melyben

többek között a néhai Lukács Bélának állít méltó emléket. Tekintettel arra, hogy nevezett zsenge s egyben oly tragikusan induló élete Fehér megyében, pontosabban Zalatnán vette kezdetét, mely tragédia lebonyolítását jómagam is tanulmányoztam s feldolgoztam az elmúlt évek során, s örömmel tapasztal-

va, hogy a szerző szóban forgó cikkében valóságosan s igen jól dokumentáltan teszi közzé az eseményeket, ez alkalommal csupán bizonyos kiegészítéssel szolgálnék, mely által b. e. Lukács Béla néhány jellegzetes emberi jellemvonását szeretném felidézni, úgy amint azt a Budapesten megjelenő *Vasárnapi Újság* 1901. január 13-iki számában azonosítottam, mely emlékező írás halála után mindössze 6 nappal látott nyomdafestéket a magyar fővárosban. Következzen az idézet minden egyéb kommentár nélkül:

„Pár érdekes jellemvonást és epizódot közlünk még itt, melyek adatait egy, a

boldogulttal közelebbi viszonyban állott politikustól vesszük:

Lukács Béla szokásaiban egyszerű ember volt. Gondolkodásában és mozdulataiban lassú, meggondolt... A keleti ember teljes benyomását nyújtotta. Különb törököt nálánál még kigondolni se lehet. Vontatottan beszélt, de világosan; nehezen kapcsolta össze az egy eszmelánchoz tartozó fogalmakat, de ha egyszer összekapcsolta s valamely véleményt leszűrte azokból, az aztán megállta a helyét a logika ítélszéke előtt.

Véralkata természetesen flegmatikus volt, az alaphangulata vidám. Senki sem látszott a parlamenti küzdelmekben nálánál megelégedettebbnek. Az egyetlen ember volt, aki se nem panaszkodott, se nem dicsekedett, se nem várt válságokat vagy fordulatokat. Csöndes rezignálással vette bukását is a kereskedelmi miniszterségről, mintha annak úgy kellett volna lennie, és még abban sem telt öröme, ha a társaságokban, ahol megjelent, esetleg az utódját gáncsolták, – pedig ez az exminiszterek egyetlen nagy élvezete.

Lukács Béla fatalista volt a szó legszorosabb értelmében. A fátum és csak a fátum. A végzetben hitt. Gyakran mondogatta valamely eseményről, vállat vonva fölötte: „Így volt megírva”. És ami meg van írva, az ellen hiába kapál és rúg az ember. A munkának valóságos rabja volt, minden kis feladatot olyan körülményekkel és komolysággal csinált, mintha az ország sorsa függne tőle. Egyetlen nagyobb öröme családjá képezte, különösen fiáról, Simonról szeretett beszélgetni, ilyenkor bőszavú lett s nem egyszer mondá:

– Hát mégis csak megvan Lukács Simon. Az apja volt Lukács Simon, akit megölték az oláhok. Ez egyszerű szavak mögé bújtak el gondolatainak tömegei. Elgondolta, hogy mikor a fiú Zalatnára megy,

megint csak hallani fogják a parasztok a Lukács Simon nevét. Úgy-úgy, megint csak Simon úr fog lakni és parancsolni a renovált ősi épületben.

– Külsőségekre nem adott semmit, nagy képeket nem vágott, hivatalai, méltóságai el nem szédítették, változatlan maradt és mindig ragaszkodott régi barátaihoz.

Mikor Baross halála után őt szólítá fel miniszternek Szapáry Gyula gróf, együtt utaztak el Ischlbe, hogy az esküt a király kezeibe letegye. Az esküt letette egy dél előtt, s a király ebédre hívta meg a két minisztert. Odakünn ijedten mondta Lukács Szapárynak:

– Az ebédre, ugyebár, frakkban kell megjelenni?

– Természetesen.

– De nekem nincsen frakkom, – szólta az új miniszter megdöbbenve.

Szapáry gróf maga is felfortyant:

– De hát mért nem hoztál frakkot?

– Mert otthon sincs. Ami volt, már elkopott.

– Édes barátom, hiszen tudtad dolgozni, – desperált Szapáry, – vagy csináltatnod kellett volna új frakkot, vagy el nem fogadni a miniszterséget.

– Hát nem tudtam, hogy ti nem minisztert akartok, hanem frakkot.

– Jó, jó, csak humorizálj, de már most hogy jössz az ebédre?

Tanakodtak, hogyan lehetne hamarjában frakkot szerezni. Futtakyt is bevonták a tanácskozásba, mire aztán Futtaky kocsi- ba ült Lukáccsal s fölkeresték az ischli szabóboltokat. De biz ott nem volt frakk kapható. Búsan tért vissza Lukács Béla a hotelbe, hogy mármint mitévő legyen. El nem menni az ebédre lehetetlen, – elmenni pedig frakk nélkül szintén lehetetlen. Hiszen jöhetne közbe váratlan rosszullét, de akkor meg nem utazhat el az esti vonattal, holott okvetlen vissza kell utazniuk Bécsbe, valami tanácskozásra.

Végre Szapáry gondolt ki valamit (de nem klauzulát).

– Nini, Futtaky, nincs magának frakkja?

– Hogy ne volna frakkja egy Futtakynak!

– jegyzé meg Futtaky.

– Hátha jó volna neked Béla?

Futtaky a fejét csóválta, gyanúsán nézegette a Lukács termetét, de mindegy, Futtaky szolgálatkész s egy-két perc múlva előhozta a világ egyik lelegegánsabb frakkját.

Lukács dörmögött, szabadkozott, de azért csak kezdte próbálni. A frakk persze szűk volt, kivált a vállban, az ujjaknál, hanem mit nem tesz a nagy igyekezet, a miniszterelnök jobbról, Futtaky pedig balról segédkezett s valóságosan úgy erőszakolták izmos tagjaira, ahogy a szűk kesztyűt szokás federweiss-sal, massage-zsal. No, fölmenni csak fölment, de már most azt ember többé le nem húzza!

A frakknak azonkívül is sok hibája volt. Futtaky karcsúbb volt és hosszabb derekú, dehát a legnagyobb baja az volt, hogy

az új miniszter nem mozdíthatta benne a kezeit, mert nyilvánvaló volt, hogy amint az ebédnél kinyújtja a kezét, beáll a repedés közeli eshetősége.

Lukács Béla tehát megjelent az ebéden, ahol csak négyen ültek az asztalnál: a király, Szapáry, Lukács és egy udvari káplán, aki fesztelenül, otthoniasan vitte a társalgást az egész ebéd alatt. Lukács Béla ott ült, csendesen mosolyogva, mint egy páncélba szorított ember, de a kezét nem bírta mozdítani, tehát nem evett, nem ivott. A királynak feltűnt a dolog.

– Ön semmit sem eszik, – szólta, – csak nem beteg?

– De igenis fölség, rosszul érzem magam és egy csepp étvágyam sincs.

Lukács Béla sokszor emlegette ezt a kis mulatságos epizódot és nagy kedvteléssel tette hozzá:

– Egész miniszterségem alatt csak ez egyszer mondtam valótlanul a királynak. Azt is a Futtaky frakkja miatt.”

Egyházi hírlevél

Feltámadt Krisztus

– Valóban feltámadt!

Az ókeresztény köszöntés idén különös hangsúlyt kap. Anyagiakban szinte kisemmizett, lelkiekben kiégett nemzetünknek, ha vigaszt és erőt szeretnénk nyújtani, akkor először is magunkban kell nagyon határozottan megerősíteni a feltámadás hitét, annak minden velejárójával együtt.

A nagybőjt programjai, imádságai, és húsvét ünnepének öröme kell, hogy feltöltsön minket. Ez a kegyelem kell,

hogy túlcseréljük, és rajtunk keresztül sokakhoz eljusson.

A feltámadás örömét éljük meg, és adjuk tovább! Így lesz igazán áldott az ünneplésünk!

Áprilisi programjaink:

április 4. 16.30 húsvéti ünnepi liturgia,

április 11. – nem lesz liturgia

*április 18. 12.00 !! örmény katolikus Szentmise

*április 24. 16.30 Genocídiumi emlékmise Római katolikus rítusban, melyet Erdő Péter bíboros mutat be.

Ákos atya

Hrisztosz háréav i méréloc – ornéál é Harutjun Hrisztoszi! – Krisztus feltámadt a halálból – áldott Jézus Krisztus feltámadása!

(Hagyományos örmény húsvéti köszöntő Gyergyószentmiklóson)

Mártonffy Márton

Nagy és igaz érdemet ünnepel december 8-án az ország összes iparoktatási és kereskedői intézeteiben működő tanárság. Egy olyan férfit, a kinek nagy és igaz érdemei vannak. E napon tölti be ugyanis Mártonffy Márton orsz. iparoktatási főigazgató közszolgálatának harminczadik évfordulóját. Ezt az ünnepet annak a hasznos és nagybecsű tevékenységnek szenteli az ország minden részéből egybeseregledő tanférfiak szeretete és elismerése, mely mindenkor a közoktatásnak volt szentelve. Mártonffy Márton e napon sok ünnepeltetésben fog részlesülni, de neki ezt a napot ünneppé fogja tenni az a tudat, hogy hosszú működésének áldásos a gyümölcse és hogy épen azok méltányolják őt szeretettel és becsüléssel, a kik vele együtt küzdenek a magyar kultúráért.

Egy darab kulturhária az ő életének működése, melyet a következőkben közlünk:

Régi erdélyi nemes családból származik. Született 1848 márczius 15-én Szilágy-Récsén, volt Kraszna, most Szilágy megyében.

Középiskolai tanulmányait Kolozsvárt a kegyesrendiek főgimnáziumában végezte. Tanárai voltak Vass József kiváló író, Horváth, Somhegyi, Berecz Antal. Papi pályára lépett s mint szatmáregyházmegyei növendékpap a jezsuiták kollégiumában kiváló sikerrel végezte a bölcsészeti és theologiai tanulmányokat. Ezután, elhagyván a pályát, Budapesten az egyetemet látogatta. 1870–1871-ben nevelősködött, 1872-

ben a *kassai* állami főreáliskolához lett helyettes tanárrá kinevezve. 1873-ban Kassa város szervezvé a községi polgári fiú- és leányiskolát, ennél volt mint rendes tanár alkalmazva. 1875-ben már igazgatója lett az általa teremtett és csakhamar virágzásnak indult intézetnek. Ezen minőségben tizenhét és fél évet töltött és részt vett Kassa város minden kulturmozgalmaiban. Már 1873-ban szerkesztette a *Haladás* című lapot, majd a *Sárosmegyei Közlönyt*, utóbb éveken át az *Abauj-Kassai Közlönyt*. Tagja volt hosszú éveken a városi törvényhatósági és közigazgatási bizottságnak; részt vett a felső-magyarországi múzeum megteremtésében s annak egy ideig titkára is volt. 1884-ben szervezte a városi ipariskolát s ennek mintaszerűsége az egész országra hatást gyakorolt. Az

1878. választások alkalmával a zilahi választók nagy többségének fölkérésére képviselőjelölt volt s az akkori politikai hullámzások között csak néhány szóval maradt kisebbségben. Hatást gyakorolt írással és szóval az egész fölvidék kulturmozgalmaira. Czikkeit szívesen olvasták, szónoklatait örömmel hallgatták.

1874-ben nőül vette Klupáthy Antal volt 48-as honvéd törzstiszt, Guyon Richárd táborkari főnökének, utóbb Kassa város főmérnökének Mariska leányát; ennek testvérei Klupáthy Antal kolozsvári egyetemi tanár és Klupáthy Jenő budapesti egyetemi magántanár. Boldog házasságából öt fia született, a kik közül három él s mindannyian mint kiváló jeles ifjú ismeretes.

1889-ben Csáky Albin miniszter és Berzeviczy államtitkár ismervén Mártonffy arra valóságát, a nagyfontosságú *temesmegyei* tanügy vezetésére állította. Háromévi tanfelügyelői munkássága korszakalkotóvá lett Temes-megyében. Hogy Kassán mily becsben részesült s hogy mily veszteségnek tartotta a város az ő távozását, erről ékesen tanúskodik az a meleghangú átirat, melylyel a város nevében a tanács elbúcsúzik tőle. Temesben nehéz viszonyok között vette át hivatalát. Német, szerb, román, sokác, bolgár stb. nyelven folyt megveszte a tanítás, csak magyarul nem. A tanítóság és papság között feszült viszony volt. A Délmagyarországi Tanítóegylet vitte a főszerepet – saját izlése szerint. Mártonffy bizalmat keltett a tanügy vezetőiben, a tanítóságban. Alig pár hónap alatt szeretettel sorakoztak köréje. Megszüntek az ellentétek. Pap és tanító, egyház és iskola testvéri viszonyba léptek.

Dessewffy Sándor csanádi püspök, Molnár Viktor temesmegyei főispán, Telbisz Károly temesvári és Seemayer János verseczi polgármesterek erős kezekkel támogatták őt. Ennek köszönhető, hogy már az első évben elhatározta Temesvár, hogy iskoláiban a magyarnyelvű tanítást hozza be. Nagy és fontos esemény volt ez, mert Temesvár eladdig, mint a németesség a «Schulverein» egyik fészke volt kiáltva. Ám tévesen. Csak ember kellett, a ki a jóakaratot jó irányba terelje. Nem is okozott az nehézséget Mártonffynak, mert az erélyes, fönkelt gondolkozású Telbisz polgármesterben, a városi derék polgárságban, jóra való igazgatókban és tanítóknban lelkes támogatásra talált.

Úgy intézte – kiváló tapintattal – a dolgot, hogy ő mindig a *háttérben* maradt s a fölsorolt faktorokat tolta az első vonalba. Azért volt nagy jelentősége 1891-ben

az említett város közgyűlési határozatainak, mert ez *spontán* a polgárság részéről származott s a tanítóság derekas munkásságának volt eredménye.

Csáky minisztert kellemesen lepte meg a dolog, akkor, mikor Brassó, Sopron, Pozsony még erősen tartotta derekát a németnyelvű iskolák mellett.

Temesvár hatása érezhetővé lett sok-sok helyen, így lett magyarrá a verseczi eladdig németnyelvű iskola és még igen sok német községben. A tanítók versenyezni kezdtek a magyarnyelvű elsajátításában és tanításában.

A kik még a nyolczvanas évekből ismerik Temesvárt, ma 10-12 év után örömmel fogják tapasztalni, hogy lépten-nyomon hangzik ott a magyar szó.

A délvidéki magyarosodásnak kívánt Mártonffy szolgálatot tenni, a mikor Temesvárott egy állami tanítóképző-intézet fölállítását sürgette.

Ebben is csakhamar czélt ért. Telbisz polgármester kieszközölte, hogy a város százezer korona hozzájárulást ajánlott föl. Temesmegye közönsége pedig negyvenezer koronát, a hatvani Deutschsaládtól pedig 2 hold belsőséget és 2 holdnyi kertet eszközölt ki ajándékban.

A képezde csakhamar fölépült s ma dísz a városnak, tanügyi szempontból pedig bő forrása a délvidéki kultúra fejlődésének.

Sokáig emlékezetes marad az az ünnepség, a mikor Wlassics Gyula miniszter fölavatta az intézetet. Országos ünnepségszámba ment e nap s a miniszter örömmel győződött meg arról, hogy a vármegye, a város és az egész délvidék lelkesedik minden olyan intézményért, mely hivatva van a magyar nemzeti ügyet szolgálni. Lehettek és bizonyára voltak Wlassics miniszternek ez idő óta fényes sikerei, szép napjai, de a temesvári napok emléke nem vesztet ki soha az ő magyar

lelkéből. Mártonffy is részt vett, mint a város vendége, az ünnepségen s neki is bőven kijutott az elismerésből.

Időközben jóformán átszervezte a Délmagyarországi Tanítóegyletet s az ő erős vezető szelleme kiváló hatást gyakorolt arra. Ezt méltányolta az ezer taggal bíró kiváló egyesület, a mikor őt dísztaggá választotta.

Tanfelügyelő korában átszervezte az addig magánkézben lévő Wiesner-féle kereskedelmi iskolát, ebben eladdig németül tanítottak, magyar nyelvűvé tette s előkészítette az utat, hogy a város utóbb azt átvette s községi polgári iskolát szervezett mellé. Ma ezek az iskolák dicséretes színvonalon állanak.

Tanfelügyelősége alatt magában Temesváron, 20 új osztálylyal bővült a népiskola.

Két új díszes épület hirdeti az ő munkásságának sikerét. A tanítói fizetések rendezettek, megelégedés, buzgalom, kollegiális bensőség keletkezett mindenütt. Soha egy tanító, egy szülő sem ment hozzá, hogy jogos, méltányos kívánsága ne teljesült volna.

Ezért szerették őt fönn és lenn egyaránt. A temesmegyei tanítóság ma is rajongással említi nevét.

Mikor hivatalát átvette Temes-megyében, 150 olyan egyén foglalkozott tanítással, a kiknek semmiféle képesítésük sem volt, még kevesebb képességük; ezeken kívül kétszázon felül volt azok száma, a kik magyarul semmit sem tudtak. Három év alatt új élet kelt a kiégett kopáron. Ezek száma elapadt. Ma már közel ezer tanító van Temesben, a kiknek nagy része tud is. akar is hivatásának élni.

Az ő kezdeményezésére szervezte át Dessewffy püspök a temesvári Notre Dameok vezetése alatt levő nőtanító-képezdét.

Biztosa volt a *szegedi* kir. kath. képzőnek, melynek csak szellemi mizériája

volt nagyobb az anyagjánál. Ez is átala-kult s ma hasznos szolgálatot tesz a tanítóképzésnek.

A lippai áll. polgári és felső kereskedelmi iskola szép épülete ott a Maros partján messze hirdeti az ő itteni sikereit. Hát még az a sok iskolaépület, új osztály, új tanítói állás, fizetésrendezés stb. stb. mind megannyi emléke Mártonffy ottani három éves működésének.

Ezeket az érdemeket méltányolta Csáky miniszter, a ki Berzeviczy ajánlatára Mártonffyt berendelte a központba s rábízta az iparoktatás-ügy felügyeletét.

A felügyelet gyakorlását Mártonffy azzal kezdte meg, hogy új szervezetet készített s a régi idegen mintán készültet lomtárba tétette. 1893-ban foglalta el új állását s akkor alig 300 tanoncziskola volt az országban.

Ez a szám kilencz év alatt 450-re emelkedett. Sokasodott a kereskedő-tanoncziskolák száma is. Szervezve lettek a segédek továbbképző tanfolyamai s általában véve új képet nyert az egész iparoktatás.

Ma már *iskolaszámba* megy ez is s minden ahhoz értő ember elismeri, hogy fontos kulturális tényezőül kell tekinteni az iparososztály iskoláit.

Wlassics miniszter áll itt az első helyen. Az 1902. évi budget-tárgyalás alkalmából derekasan lándzsát is tört mellette.

Átszervezte a női kereskedelmi tanfolyamokat s azokat erős kézzel irányítja.

Különös érdeme, hogy a rajzoktatást teszi az iparosképzés alapjára s e célból rajztanítók képzéséről gondoskodik.

Ilyen tanfolyamokat szervezett Budapesten a polgári tanítóképzővel utóbb több ízben az állami felső ipariskolával kapcsolatban, majd Pozsonyban, Temesvárt, Nagyszébenben, Kolozsvárt, Kassán. Ez idő alatt mintegy 250 tanítót képez-

tett ki. Arra törekszik, hogy az iskolák színvonalát emelje.

Munkásságát a miniszterek és a király is több ízben méltányolták.

1894-ben kir. tanácsosi czimet kapott, 1896-ban iparoktatási főigazgatóvá neveztetett ki, 1897-ben Ő Felsége miniszteri osztálytanácsosi czimmal tüntette ki. Előadója az orsz. ipari és kereskedelmi oktatási tanácsnak s itt hasznos tevékenységet fejt ki.

E mellett irodalmi működésre is tellett ideje. Alig volt a multban napilap, mely ne hozott volna Mártonffytól szépirodalmi, politikai, tanrend-cikkeket.

Tankönyvei országszerte el vannak terjedve. Már 1873-ban írt a középiskolák számára egy jóra való magyar nyelvtant, melyet Szarvas Gábor is dicsérettel tüntetett ki; a polgári iskolák és tanítóképzők részére írt alkotmánytana úttörő munka volt; az elemi iskolák számára írt négy kötetes magyar nyelvtana, a németnyelvű iskolák részére írt öt kötetes hasonló tankönyve sikerrel használtatik. Trajtlér Károlylyal együtt írt öt kötetes ipariskola-olvasókönyvet, melyet a tanoncziskolákban használnak, nyolcz év óta szerkeszti az *Iparosok Olvasótárát*, mely általános elismerésben részesül. Szerkesztett a pinczér és vendéglősök szakirányú tanoncziskola részére egy hasznos olvasókönyvet.

Közszolgálatának hű képét a következő adatok mutatják.

1872. október 7. Kassán az állami főreáliskolában helyettes tanár.

1873. aug. megválasztják a kassai községi polgári fiú- és leányiskolák rendes tanárává.

1875-től igazgatója ezen intézeteknek.

1884-től szervezte az iparos- és keresk. tanoncziskolákat és azoknak is igazgatója volt.

1890. április 1-jén kineveztetett Temes megye tanfelügyelővé.

1893. febr. 15-én a minisztériumba hivatott s az iparos és kereskedelmi tanoncziskolák orsz. felügyeletével bízott meg. A minisztériumban két éven át ellátta a *tanítóképezdék* és felső keresk. isk. ügyeit.

Miniszteri biztosa volt a nagyszombati, pozsonyi és kalocsai rom. kath. képezdéknek. Hét éven át elnöke a kalocsai rom. kath. érseki polgári tanítóképző-intézetben tartott képesítő-bizottságnak. (Az ő indokolt javaslata alapján mondta ki a közokt. miniszter, hogy a polgári képesítés csak az állami főhatóság által kirendelt bizottság előtt tehető le.)

1894-ben a kir. tanácsosi czimet nyert.

1896-ban a VII. fiz. osztályban a közokt. miniszter kinevezte iparoktatási főigazgatóvá. (Ekkor szerveztetett a főigazgatói állás.)

1898 májusban Ő Felsége a miniszteri osztálytanácsosi czimmal tüntette ki.

1900 júniusban a király jelenlegi állásában a VI. fizetési osztályba léptette elő.

Mártonffy működését lapidáris képen domborítja ki az a fölírat, melyet az ország összes iparoktatási és kereskedői intézetekben működő tanárság intézett hozzá, abban a díszalumban, melyet az ünnep napján neki átadnak.

E fölírat egy része így hangzik: „A tisztelet és a hála, a ragaszkodás és szeretet jelképe gyanánt nyújtjuk át Nagyságodnak ezt az albumot, mely az ország összes iparoktatási és kereskedői intézeteiben működő kartársak aláírását foglalja magában, abból az alkalomból, hogy Nagyságod hasznos és áldásdús közszolgálatának 30-ik évfordulójához eljutott.

Harmincz év a közszolgálatban már maga is érdem, hát még ha harmincz év ernyedetlen munkássága a népnevelés és népoktatás ügyének van szentelve!

És Nagyságodat mindig ott látjuk eme harmincz év alatt az első csatasorokban, erős kézzel küzdve a magyar népoktatás szent ügye érdekében. Látjuk mint tanárt, mint igazgatót, mint szerkesztőt, mint író, mint tankönyvek szerzőjét; látjuk, mint hinti el a magyarság magvát a Délvidék vegyes nemzetiségű lakossága között; látjuk az ország különböző vidékein, mint a tanügy buzgó előharcosát; látjuk mint az iparoktatás ügyeinek apostolát, a ki rajongó odaadással karolja föl ezt az intézményt, hogy minél magasabb színvonalra emelje, kifejleszse, felvirágoztassa. A magyar népnevelés és népoktatás ügyének szentelt eme buzgó tevékenységéért bírja Nagyságod mindnyájunk tiszteletét és halálját.

Aragaszkodás és szeretet érzését Nagyságod iránt pedig nagyra növelte szívünkben az az odaadó lelkesedés, mely ível a mi szent hivatásunk ügyében mindenha síkra szállott; az az igaz, meleg érdeklődés és rokonszenv, melylyel működésünket mindig kísérte; az a szeretet, melylyel nagy és nehéz földadatunkban minket lépten-nyomon támogatott.” Mártonffy élete delén levő férfiú, telve munkaképességgel és munkakedvvel, telve szeretettel az ügy iránt, melyet szolgál, telve lelkesedéssel a magyar kul-

túra fejlesztése iránt. Abban a nézetben vagyunk mi is, mint egyik életrajz-írója, hogy Mártonffy *a jövő embere, még találkozzunk vele.*

(Megjelent: Magyar Szalon XXXVIII.)
(Szerk. megjegyzés: kb. 1900-as évek elején. Eredeti írásmóddal közölve.)

Életrajzi kiegészítés *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyvből:*

Mártonffy Márton ny. iparoktatási főigazgató krasznarécei előnév használatát nyeri el (Bécs, 1914. április 20.). Udvari tanácsos, minisztériumi osztálytanácsos, országgyűlési képviselő, a *Magyar Olimpiai Bizottság* titkára, a *Lipót rend* lovagja.

1917. május 12-én hunyt el Budapesten, a Kerepesi úti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Gyermekei: Dr. Mártonffy Marcel jogász, egyetemi tanár

Dr. Mártonffy Miklós székesfővárosi felsőkereskedelmi iskolaigazgató

Mártonffy Márton (gyermekként hunyt el)
Mártonffy Manasses (gyermekként hunyt el)

Dr. Mártonffy Márius Bp. Székesfőváros Elektromos Művek igazgatója

Hazai katolikus főpásztorok XVI. Benedek Pápnál

A Római Katolikus Egyház Törvénykönyve szerint a megyéspüspököknek öt-évenként kell jelentést készíteniük a pápa részére a rájuk bízott egyházmegye helyzetéről. (...) A 12 romániai egyházmegye főpásztorai február 8–13. között tartózkodtak Rómában. (...)

Fontos találkozók zajlottak a Vatikáni Államtitkárságon, a szakosított kongregációknál, pápai tanácsoknál. A Szenttéavatási Kongregáció szerint Bogdánffy Szilárd nagyváradi vértanú püspök boldoggá avatásának tárgyalási része januárban lezárult, a következő hetekben várható a Szentatya határozata. Rövidesen lezárul a Szatmári Egyházmegye néhai főpásztora, Scheffer János vértanú püspök ügye is, folyamatban van Márton Áron erdélyi püspök boldoggáavatási eljárása.

Fodor György

(A teljes írás megjelent a Szabadság napilapban 2010. február 24-én)

Dávid Csaba

Akad-e ember (1915 emlékére)

Akad-e ember, aki megőrzi, számontartja – akad-e, aki mindenre emlékszik, aki tudja a legyilkoltak számát, nevét és azt, hogy közülük ki, miről álmódott? Akad-e ember, aki elsorolja, hányan voltak ismertek s nem ismertek, akik nyitott szemmel sodródtak a halálba?

(Jaj, népem, te elhagyott, megpusztított! Elhagyatalak én is kétszáz éve, amikor új nép nyelvét vettem át – de mégis őrzöm csontomban a léted, és a szenvedők nyelvét ma is értem! Népem, te elhagyott, megpusztított, te árva! Ki veszi számba szenvedéseid?)

Az öregasszony csak ült fia mellett s úgy száradt el, egyetlen könnycsepp nélkül – jöttek a fegyveresek, a saragán odafagyott a nép templomos ajkára – ő védelmezőn borult a holttestre, kit átlóttek – de reá nem is néztek, csak belerúgott valamelyikük, ám ő fia átlótt testét szorította egyre, nem szólígtatta, tudta, hogy hiába – ült mellette üveges tekintettel – két nap, két éjjel, amíg belehalt – együtt kaparták el a rombolt templom mellett a két holttestet, jeltelenül, árván.

A tizenkétéves, álmodozó lányt, szülei szemefényét egy martalóc hanyatt döntötte – két perc se volt s ocsmány kéje betelt – a lány jajgatott, elájult, felocsolták hamar és jött reá a másik, és így sorban... a lány túlélte, kenyeret kapott, Szkutariba adták el, bordélyházba,

A protestáns örmények gyásznapja

Minden év április 24-én, a világon valamennyi örmény templomban, óhitűben, protestánsban, katolikusban gyász istentiszteleten emlékeznek meg a kisázsiai örmények 1915. évi deportálásában elpusztult millióinál is több áldozatról.

Mi magyarok többnyire F. Werfel „Musa Dagh negyven napja” című regényéből ismerjük az örmények deportálásának egyes részleteit. E regénynek ugyanis valósággyökerei vannak. A könyvben is szerepeltetett Johan Lepsius német evangélikus lelkész a háború után a német külügyminisztérium levéltárából megjelentette a törökországi konzulok jelentéseit a deportálásról.

Az oklevélgyűjteményben közölte Dikrán Andreászján lelképásztor jelentését a Musa Dagh-i felkelésről. Ebből tudjuk azt is, hogy Andreászjánt a marasi amerikai lelkész közbenjárására emelték ki a Zejtunból deportált 550 fős protestáns csoportból, valamint, hogy Nohundján evangélikus lelkésszel ő szervezte meg a Musa Dagh-on történt ellenállást.

Az oszmán birodalom protestáns örményeinek gyülekezetei fiatal hajtások voltak. Aleppóban 1850-ben keresztyénüldözés tört ki, amelyet Bem apó, Kmetty és Stein szüntettek meg katonáikkal. A kirabolt örmények és az árván

hús évesen öreg néembernek látszott, két évre rá vitte el szifilisz és tüdőbaj együtt, sikeresen.

Pap és jogász – egymás mellett – kiálltak népükért, amely ártatlanul sorakozott a kisváros főterén, és érveltek – ám egy jó ütés leterítette mindkettőjüket, tápáskodnának, enyhén vérző arccal, de új ütések jönnek s valaki kötelet hoz – a lábukra hurkolják és magasba húzzák – pap és jogász most lógnak, furcsán kalimpáló karral, fejjel lefelé, aztán arcukat újabb ütés, rúgás éri, zihálnak, fejük immár csak véres rongydarab, amelyből itt-ott agyvélő szivárogo...

A patikusnak – úgy hitte – szerencséje, későn született egyetlen fia még túl kicsi – őket csak elhajtották az anatóliai pusztaságba – sokszáz mással együtt így vonultak napról napra, és méterről méterre... kenyér nem volt, vizet is ritkán láttak, a patikust egy homokbuckán hagyták... az asszony ment tovább reménytelen a gyermekkel – az aranyát elvették – végül ketten maradtak és kóbor kutyák végeztek velük, mert erőtlenség, elhagyva heverték a bozótban.

De mit soroljak, hány iszonyatot lehet leírni – és mi nem történt meg?

Ezrek, százezrek, milliók pusztultak a bülbül-szavú politikusok nagyívű nemzetállam-vízióján.

Jött később másik, számban még nagyobb emberirtás – és azt is sokan kétlik, és ugyanúgy mondogatják: hazugság.

maradt gyermekek segélyezését amerikai protestáns missziók vállalták magukra. Áldozatos munkájuk eredményeként 1852-ben felépült az oszmán birodalom első református temploma Aleppóban. Később német missziók is végeztek térítési munkát, akik a szíriai Keszab városában 1873-tól 1898-ig 3 protestáns templomot építettek fel.

A balkáni keresztyén államoknak az oszmán uralom alóli felszabadulása után az örmények jogegyenlőséget kezdtek követelni; helyette a szultán népirtást rendelt el. Az 1894–96-os években Anatólia keleti részén, a valamikori Arménia területén 274 000 örmény polgárt öltek meg és 645 templomot romboltak szét a cserkeszek és kurdok, a csendőrök támogatásával. A földönfutók és az árvák gyámolítását német és svájci missziók vették a kezükbe, aminek eredményeként azon a területen 42 protestáns örmény templom épült fel.

Az I. világháborút Törökország kihasználta az örmény nemzetiségtől való megszabadulásra. Konstantinápoly és Szmirna kivételével minden helységről a mezopotámiai sivatagokba deportálták az örményeket.

Április 24-én Konstantinápolyban letartóztatták az örmények egyházi és világi vezetőit, és Ankara felé irányították azokat, ott visszatartották a protestáns és a katolikus vallásúakat, a többi – 583 személyt – meggyilkolták.

A fejevétel után május közepén minden helységben összegyűjtötték a lelkészeket, presbitereket, értelmiségieket és útnak indították őket az arab sivatagok felé. A katonaköteles férfiakat munkásszázadokba osztották be. A kezek levágása után május végétől megkezdték az általános deportálást. Nem deportálták azokat, akik az iszlám hitre tértek és tö-

Ki hazudik? Kinek a háza ég?
Ki nem ismeri rossz kenyér ízét?
Ki nem tudja, hogy fáj a fájdalom,
s vérben bukik le a Nap a hegyoldalon?

(Jaj, népem, te elhagyott, megpusztított!
Elhagytalak én is kétszáz éve,
amikor új nép nyelvét vettem át –
de mégis őrzöm csontomban a léted,
és a szenvedők nyelvét ma is értem!
Népem, te megpusztított árva!
Ki veszi számba szenvedéseid?)

A tettes tagad – a többségük nem él már,
csak a gyermekeik és az unokáik,
akik nem tudják, akik nem akarják
bevallani –
de él a megpusztított népből is néhány,
és élnek a gyermekek, unokák
(még az ilyen nyelve-hagyottak is)
akik a szenvedők, halottak nyelvét
nagyon jól értik –

Akad-e ember, aki számontartja –
akad-e, aki képes mindenkit megőrizni?
Akad-e Isten, aki tudja s megbocsátja,
hogy hányan sodródtak a gonosz pusztításba?

Úristen! Adj nekünk már békeséget,
hogy egyszer ismerjék el amazok,
amit vétkeztek, s be kell vallani –
és magunk egyszer képesek legyünk
kezet fogni amazokkal. Ámen.

2009. 02.

Meghívó

Az Örmény Genocídium 95. évfordulója tiszteletére az Országos Örmény Önkormányzat koszorúzási ünnepséget tart 2010. április 23-án, pénteken du. 17 órakor a pesti Duna parti kőkeresztnél. A koszorúzáson részt vesz *dr. Ashot Hovakimian*, az Örmény Köztársaság nagykövete is. Mindenkit szeretettel várunk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

a katolikusokkal együtt tiltakoztak. Az eredmény csupán az lett, hogy a protestánsok és a katolikusok kivétettek a menetekből és koncentrációs táborokba zárattak. Ezekben nem élmezőnyözték őket elégségesen, és állandóan fenyegették őket a deportálással, ha nem térnek át az iszlám hitre. Fenyegetéseiket több táborban be is váltották.

A megmenekült és a világba szétszóródott örmények új lakhelyeiken felépítették templomaikat. A megszűnt 42 protestáns templom helyett ma 64-ben tartanak istentiszteletet. Nem voltak

korábban gyülekezetek Libanonban, Franciaországban, az USA-ban, most ezeken 8–7–16 templom van püspökséggel, iskolákkal, újságokkal. A reformátusoknak egyedül az USA-ban 11 templomuk van.

A deportálás során elpusztultaknak nem maradt sírhantjuk, ezért az unokák az oltár előtt leborulnak „és áldó imádság mellett mondják el szent neveiket”.

(Budapest)

Korbuly Domokos

(Megjelent: Reformátusok Lapja, 1986. június 22.)

A Zeneagapé tervezett programja

Május 2.: Budapest XI., Orly u. 6. szám alatti Örmény Katolikus Templomban, a 16.30-kor kezdődő szentmise után kb. 17.30-tól.

Szent László legendája a *Szent Család Gyermek Színjátszó Kör* előadásában

Mindenkit szeretettel várunk!

Szongoth Gábor

Meghívó

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség tisztelettel meghívja az

Örmény Genocídium 95. évfordulója

alkalmából szervezett megemlékező gyászmisére és rendezvényre

2010. április 24-én 16,30 órára

a Budapest XI., Orly u. 6. szám alatti Örmény Katolikus Templomba.

A szentmisét

Dr. Erdő Péter bíboros, prímás,
Esztergom-Budapesti érsek úr celebrálja

közreműködik az AMADEO Vegyeskórus

A szentmise után agape, továbbá a templom oldalhajójában megtekinthető a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat örmény vándorkiállítás, valamint lehetővé tesszük az újrarendezett örmény muzeális gyűjtemény megtekintését is.

Mindenkit szeretettel várunk!

Fülöp Ákos atya
adminisztrátor, lelkipásztor

Pavlov Boris

Eleméri nemesség

(14. rész)

Még egy esemény jellemző Ernő gazdag karrierjére.

Abban az időben az a tiszt, aki gyorsan akart haladni felfelé a ranglétrán, jóban kellett legyen a zászlóalj parancsnokával. Ernő ezt eredeti módon használta fel. Rábeszélte a magasabb rangú tiszteket, hogy vonuljanak nyugdíjba, azzal, hogy az anyagi veszteséget ő biztosítja számukra a szolgálati évek megvásárlásával. Nemsokára így az ötödik zászlóalj parancsnoka lett.

De térjünk vissza az eleméri történetre.

1826. december végén végzetes esemény történt. Vadászat közben Elemér közelében Löwen alatt beszakadt a jég és derékig a jeges vízbe esett. Vizesen és átfagyva vitték a kastélyba, ahol pár napig lázban feküdt. Az áthűlést tüdőgyulladás váltotta fel és egészségi állapota napról napra rosszabbodott. A beteget meglátogatta Kiss Ernő is, aki magával hozott két híres bécsi orvost is. Minden fáradságuk hiábavaló volt. A beteg állapota rohamosan romlott.

1827. március 14-én Löwen csendesen eltávozott az élők sorából a bécsi katonai kórházban, ahol a legnagyobb katonai tiszteletadás mellett temették el. Utolsó útjára Kiss Ernő is elkísérte.

Ha Löwen Ernő tartózkodását Eleméren méltatni kellene, ez pozitív volna. A nagybirtok a felügyelete alatt fejlődött évről-évre és Torontál vármegye gazdasági fejlődését is elősegítette. Mint tekintélyes és megbecsült ember, részt vett környezete minden nyilvános kulturális megmozdulásán, hozzájárulva, hogy Bánát e része szorosabban kapcsolódjon az

európai államokhoz. Erről tanúskodnak a kastély látogatói is, akik elismert tudósok, gazdasági és művelődési szakemberek voltak. Löwennek kijár az a történelmi elismerés is, hogy Kiss Ernőt helyes útra vezette, hogy a katonai akadémiára beíratta és azt el is végeztette. Ez a döntése sorsdöntő volt nem csak Ernő részére, hanem a magyar államnak is a zavaros 1848-as évben.

Löwen halála nem okozott nagyobb gondot az uradalom gazdasági életében. Ellenkezőleg, a gazdasági könyvelésből kiderült, hogy az új 1827-es év nagy gazdasági fejlődést mutatott. A példamutató gazdasági fejlődés, ami Napholc volt köszönhető, mind nagyobb jövedelmet biztosított Kiss Ernő részére, aki mint zászlóaljparancsnok mind több pénzt fektetett be korszerűsítésére. Ezek mellett az eleméri nemesi birtoknak és a családnak is mind több pénzre volt szüksége.

1827 nyarán befejezték a kastély pincéjében a kuglipályát. Ez bővítette a társasági élet szórakozási lehetőségeit. Ebben különösen ügyes volt Pejacsevits úr, Kiss Mária férje. Ez évben Ernő sűrűn látogatta a kastélyt. Napholccal történő beszélgetései során meghatározták a fejlesztés útját és még több feladattal bízta meg. Feltételezhetően azért, hogy Pejacsevits grófot és feleségét, Máriát megakadályozza a kastély irányításának átvételében. Abban az időben Napholc mellett Konrád Elzában, a leányok dajkájában bízott leginkább Ernő.

Az 1828-as évet három jelentős esemény jellemezte. Szalkay Bernárd nyugdíjba vonulása után a parókiát Karácsonyi Já-

nos vette át 1828. május 14-én. Érdemes egy kicsit elidőzni Ernő valláshoz való viszonyánál, különösen a katolikus vallást illetően. Kicsi korától Ernő vallásos nevelést kapott, ami szinte elbűvölte őt. Nála ez az érzés a középkori nemesi viselkedésre hasonlított. A kastélyban mindig jelen volt a családi pap is. Ernő vallásossága szinte határos volt a misztikával. Pl. számára a 13-as szám nagyon félelmetes volt. Útnak indulásaikor, ha valamit elfelejtett, sosem tért vissza, félve, nehogy valami baleset érje az úton. Megtörtént az is, hogy egyszerűen lemondta az utazást.

1828 augusztusában megtartották a méhészek szakmai tanácskozását az eleméri kastélyban, amelyre egész Torontál vármegyéből érkeztek. A házigazda szerepét Kiss Ernő látta el, a főszervező pedig Napholc volt, akiről az a hír járta, hogy a legjobb méhész Torontál vármegyében. A szaktanácsok mellett helyet kaptak a park területén elhelyezett legújabb kaptárak és egyéb kellékek bemutatója is. A méhészek további munkáját Ernő anyagilag bőségesen támogatta.

Az iskolaév kezdete előtt Ernőt meglátogatta a szerb közösség küldöttsége, és hosszabb beszélgetés után ismertették vele a szerbség problémáit. Egyebek között felkérték, hogy anyagilag segítse az iskola tatarozását és a tanszerek megvásárlását, amit Ernő teljesített is.

1829-ben a lányok már 6 évesek voltak. Ernő imádta leányait és ezt a határtalan szeretetét haláláig tudtukra is adta. Második házasságából született gyermekeinek halálát Istenverésnek tekintette, és ez a tudat egy pillanatig sem hagyta nyugodni. Éppen ezért minden figyelmét és szeretetét a két lánya felé fordította, akiknek biztosította a gazdag, gondtalan életet és a magasszínvonalú-példás oktatást. A hűséges Konrád Elza dajka minden idejét az

ikrek nevelésével töltötte, amiért Ernő hála volt neki. Nagyon megbízott benne.

A leányok kastélyba érkezésétől kezdve Ernő mind több és több idejét töltötte a kastélyban a kislányok társaságában. Télen, a kandalló mellett, meséket olvasott nekik és sokat mesélt a külföldön élő gyermekekről. Minden hazalátogatásakor ajándékokkal lepte meg a leányokat, sokszor a többi gyereket is megajándékozta a német és szerb iskolában.

1829-es karácsonyi látogatásáról Elza, a dajka, a következőket írta naplójába: „Nagyon jókedvű volt. A leányok kiszabadultak karjaimból és ölelésébe futottak. Nehéz megmondani, hogy ekkor ki volt boldergabb, az apa vagy lányai, vagy talán én”.

1830. január 30-án megérkezett a hír Budapestről, hogy az ottani kórházban elhunyt Napholc Lajos, a kastély főgondnoka. Napholc azért utazott Budapestre, hogy tárgyaljon a különböző termények és termékek eladásával kapcsolatban a budapesti kereskedőkkel, a szerződéseket pontosítsák. A szerződéskötés előtt szívpanaszok miatt kórházba került, majd a kórházban meghalt. Napholc halálának híre későn jutott el Ernőhöz, mivel katonai gyakorlaton vett részt. Így Napholcot Budapesten Kiss Ernő és a családja, és munkatársai küldöttségének részvéte nélkül temették el.

Napholc hirtelen halála nagyon megrendítette Ernőt, aki egy hűséges munkatársat, embertársat veszített el személyében, akire az uradalom teljes vagyona volt rábízva. Napholc tekintélyes ember volt Torontál megyében is, különösen a gazdasági körökben. Ilyen helyzetben Ernő a birtokot nem hagyhatta magára és az écskai nemességgel való megbeszélése után úgy döntött, hogy a kastély gondnokának Wanbach Józsefet nevezi ki, aki elismert gazdálkodó volt és szervezője is

a korszerű gazdálkodásnak. Wanbach beiktatására február közepén került sor.

Időközben az európai politikában jelentős események történtek. A júliusi forradalom több európai országban is zavargásokat okozott. A kormányok féltek a forradalmi propagandától, amely Franciaországból érkezett. Így az olaszországi lázadást Ausztria segítségével fojtották el. Ebben a feszült helyzetben Ernő nem tudott sokat távol maradni seregétől, mely harcra készen állt. Mégis 1830 folyamán két eleméri látogatását jegyezték fel. Az első tavasszal, a második nyáron történt.

Először részt vett a Torontál megyeházán rendezett nagy bálon, amit a megyeház nagytermében tartottak meg az itteni és környező vármegyék előkelő vendégei részvételével. A híradások szerint Kiss Ernő megjelenése elbűvölte a sok ősz hajú uraságot, míg egyenruhájával, viselkedésével és katonai tartásával a bálon résztvevő hölgyeket. A szünetekben kénytelen volt katonai és politikai kérdésekre tájékoztatást adni.

Ernő második látogatása Eleméren azal volt kapcsolatban, hogy postát kellett építeni, ennek terveit kellett megtárgyalnia, köztük a postaépület beosztását is. A terv részletes elemzését, különösen társadalmi jelentőségét, az uradalom

fejlődésére való hatását Wanbach József ismertette Ernővel.

Az 1831-es évet Elemér lakossága két kellemetlen eseményről jegyezte meg. Az első április 23-án történt, amikor a falu közelében megtámadták és kirabolták a postakocsit, az egyik postást hátba szúrták, aki belehalt a sérülésekbe. Május végén a falu szerb lakta részén megjelent a kolera. Egy fiatalember és egy kislány halála után a kolera átterjedt a német lakta falurészbe és egy asszony halálát okozta. Szerencsére azonban ezen halálesetekkel befejeződött a fertőzés, mivel Wanbach gyorsan intézkedett, Becskerekre hívta a híres dr. Schwarczot, aki intézkedéseivel meggátolta a járvány továbbterjedését. Eleméren való tartózkodása alatt a háztartások látogatása alkalmával megfelelő higiéniai tanácsokkal látta el a lakosságot.

Ez évben a leányok nevelői között, akik a tanításukkal, nevelésükkel voltak megbízva, új személy jelent meg. A figyelmes apa ajánlására Wagner Szára zenepedagógus jelentkezett Bécsből. Feladata az volt, hogy a nyolc éves leányokat bevezesse a zene művészetébe. Wagner kisasszonyhoz csatlakozott Vastag Károly pedagógus, az általános nevelési tantárgyak tanára. Az újonnan érkezett pedagógusokat a kastélyban helyezték el. *Folytatjuk*

Tisztelet a hősök emlékfalánál

Március 14-én 16 órától az 1848-49-es forradalom és szabadságharc hőseire emlékeztünk az Orlay u-i Örmény Katolikus Templom udvarán, a Szabadsághőseink emlékfal előtt. Az Örmény Katolikus Lelkészség és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület meghívására több kerületi és fővárosi örmény kisebbségi képviselő, valamint a közösség több tagja érezte fontosnak,

hogy a fővárosi rendezvényeken kívül az örmény közösség új emlékhelyén is lerója kegyeletét a szabadságharc örmény résztvevői emlékfalánál.

Wertán Zsoltné megnyitó mondatai után *dr. Issekutz Sarolta* tartott emlékbeszédet. A 162 évvel ezelőtti hideg, esős idő ellenére is a márciusi ifjak buzdító erejére, az összegyűlt hatalmas tömegre emlékeztetett. Remélhetőleg ugyanúgy

lesz most is március 15-én, hiszen a mai kor is hasonló problémákkal küzd. A szellem barikádjára hívta hallgatóságát, hogy a keresztény értékrend talaján, a becsületes munka erejével tegyen meg mindent a polgári társadalom megújulásáért. „Mert a hazai magyarörményesség hungarikum a nemzeti kisebbségek kö-

zött. Évszázadok óta a magyar nemzet részeként kívánta új, befogadó hazáját, a magyar kultúrát megvédeni, melyben mély vallásossága segítette. Őseink nyomában haladva, bár már véraldozót nem kíván nemzetünk, ugyanezen célokért állunk ki ma is, kései utódok.”

M

Rozsos Tamás László

Magányos sírkövek

A Gajzágó család sírhelyei Túrkevén

A korábbi számokban leírt Erdélyi barangolás után, múltidéző utunkat folytassuk a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Túrkevén, ahová Gajzágó Lukáts és családja az 1820-as években költözött Szamosújvárról. Itt korábban, a kereskedelem a görögök és a zsidók kezében volt, majd a marhakereskedelem az örmény családok, de legfőképpen a Gajzágók kezébe került. A család megszerezte Laczka kapitány portáját és felépítette rá 1830 körül a helyiek által csak „jégpalota”-ként emlegetett, klasszicista kúriát (műemléképület!). Szinte biztosra vehető, hogy az építető G. Lukáts volt.

Gajzágó Lukátsnak 14 gyermeke született (közülük a leg-híresebb G. Salamon 1848-as honvéd hadnagya, majd a Magyar

Királyi Állami Számvevőszék elnöke). A családfő halála után gyermekei sírkövet készíttettek neki Pesten (150 km távolság!) Oppenheimer Lipótnál – valószínűleg az 1852-es évben – s onnan szállították a rendelési helyére.

E sírkő megkeresésére az adta az ötletet, hogy egy beszélgetésnél feleségem nagyapjának másodunoka testvére – Gajzágó Ilona – megemlítette, hogy emlékszik Túrkevén egy G. L. feliratú sírkőre a temetőben. Azt már azonban Ő sem tudta megmondani, hogy pontosan – rokonai fokot tekintve – ki nyugszik a sírban.

A polgármesteri hivatalban telefonon történő érdeklődésemre azt a tájékoztatást adták, hogy a sír 1851-es, de más információval nem tudtak szolgálni

Gajzágó Lukáts megtisztított sírja előtt szépunokája, Orgovánné nagysötétági Macskásy Judit és veje Rozsos Tamás (Fotó: Orgován László).

(megtörténhetett volna az is, hogy egy fiatalon elhunyt, a családfán nem szereplő G. L. nevű gyermek sírköve az). Dr. Gajzágó Aladár könyvében G. L. halálórási dátuma 1844, de ez más okból sem tűnt a helyes időpontnak. Nem volt más választásunk – s hajtott a kíváncsiság is – kocsiba ültünk és lementünk Túrkevére. Csak hosszas keresgélés után találtuk meg a sírkövet, amely egy csipkebogyó bokor szorításában – szinte észrevehetetlenül – árválkodott, közelében több Gajzágó sírkövel (ezek is nagyon elhanyagoltak voltak), valamint kriptákkal. A Gajzágó család két kriptájánál lehetett látni – nagy örömünkre –, hogy a leszármazottak járnak le még napjainkban, mert az egyiknél friss virágokat, a másikon új vasrácsot találtunk. Ezek után a gazokkal és bokorral benőtt sírkövet megtisztítottuk – megfelelő eszközök hiányában – kétkezi kemény munkával.

Az általunk talált sírkő felirata az alábbi:

GAIZAGO LUKÁTS
feleithetlen édes atyjoknak
háládatos szívvel
emele
tizenegy árva gyermeke
szent emlékül
elhunyt 1851-ik év october hó 14-én
munka, s áldozatdús életének 62-ik összén.

Ezek alapján, bár a születési évszámban négy év eltérés van (egyes források szerint 1793-ban született), de halála időpontjában az élő gyermekeinek száma megegyezett, így bizonyosak lehetünk abban, hogy tényleg a családfő, Gajzágó Lukáts sírhelyét találtuk meg.

Arra vonatkozóan, hogy a sírhellyel a jövőben mi fog történni (felszámolásra

kerül-e), megnyugtató választ nem kaptunk. Ennek hatására gyűjtést kezdtünk az élő leszármazottak között, amely úgy tűnik, sikeres lesz, mert lassan összegyűlik a kívánt összeg, és megváltásra kerül a sírhely. Ennek remélhető sikeréről a későbbiekben fogok beszámolni. Remélem azt, hogy írásommal felkeltetem többeknek az érdeklődését a „magányos sírkövek” iránt, és akár kicsiny hazánkban, akár Erdélyben, de felkeresik őseik nyughelyeit, és őszintén remélem és kívánom nekik, hogy sikerrel járjanak.

Kedves Olvasó!

Az EÖGY 2010. februári számában a 14-ik oldalon megjelent csoportképen a Gajzágó-Macskásy család tagjai láthatóak 1866-ban (valószínűleg Szamosújváron készült a kép és nem Némán. Hat főt nem sikerült azonosítani rajta. Esetleges hozzászólásokat – a személyazonosságokat illetően – szívesen veszünk az olvasóktól.)

További megjegyzésem:

A rácsos ablaknál Gajzágó Fatime, a későbbi erzsébetvárosi LUKÁCS Béláné áll (1853–1902). Mellette sötét ruhában ül édesanyja tinkovai MACSKÁSY Katalin (1825–1871). Az egyik gyermek Gajzágó Boldizsár (1863–1900), talán a lovacskás alak. Középen ülő öregasszony, özv. Macskásy Boldizsárné, sz. kishalmágyi HOLLAKY Rozália (?-?). A hátul álló fiatalabb fiú pedig Gajzágó Samyl (1855–1906).

Nem zárom ki – sőt szeretném –, ha lenne olyan olvasó, akinek szintén megvan a kép, és tudja, hogy melyik örmény őse van rajta (gondolok a három fiatal leányra, az álló 30 év körüli férfira és az ülő, idősebb örményre. Hiszen nyilván hozzájuk is került egy-egy kép).

Kali Kinga

A gránátalmabor íze

Örményországi útinapló (4., befejező rész.)

Valamiképpen itthon vagyok

Míg a bohókás bábok vitrinje előtti lócán pihegek a pálinkát követő kényszerű városfutás után, hirtelen megdöbbenéssel veszem tudomásul, hogy hárman is jelen vannak a bábszínház halljában azok közül a jereváni illetőségű diákok közül, akikkel egész augusztusban együtt nyomtuk az örmény iskolapadot Velencében. Felujjongok, rögvest egymás nyakába borulunk örvendezve, annak rendje és módja szerint – tőlük tudom meg, hogy mindezt Artsvi szervezte így, titokban szétküldött levelekkel. Artsvi a velencei Padus-Araxes nyári egyetem keretében örmény filmművészetet oktatót az érdeklődőknek, a filmfesztiválon pedig a zsűri egyik tagjaként van jelen; hétköznapjaiban pedig író, filmkritikus. Mindenkit mozgósított, aki ismerősszámba ment a környéken – a viszontlátás örömét szánta nekem meglepetésnek, úgyesen hátulról mozdítva a dolgokat, biztos kézzel, mint valami tapasztalt filmrendező, aki fontos nagyjelenetet hoz össze éppen, és ahhoz, hogy a jelenet harmonikus legyen, betéve kell tudnia hőseinek reakcióit. Még az olasz fiú is itt van, a pádovai Roberto, aki melletttem ült az egész kánikulai örménykurzus alatt, s akivel nagy egyetértésben szűr-csöltük a kávé a pad alatt, mikor a tanár a táblához fordult, újra megélve együtt kamaszkori csínytevéseinket – amelyek tőle nem lehetnek annyira távol az időben, mint tőlem. Ősztöndíjat kapott a jereváni egyetemre, s ennek köszönhetően immár magasan ver örmény nyelvtudásban, meg sem próbálok versenyre kelni vele. És persze, Laci is ott van, akivel

Szent Ecsmiadzin székesegyház
(A szerző felvételei)

tegnap a piacokat jártuk végig; egy jereváni nőismerőst is magával hozta, aki a szamosújvári örmények körében kutatott jó félévig, s aki sok éve nem látott ismerőseként üdvözlő nagy lelkesedéssel, holott sosem találkoztunk.

Artsvi szándéka igencsak sikerült: ismét megérezem azt az elemi erőt, amit otthon, ifjúkorom Erdélyében gyakran tapasztaltam, és amit hosszú magyarországi tartózkodásom alatt oly sajnálatosan ritkán észleltem, hogy emiatt szinte felfüggesztődött a megállapítás bibliai igazsága, axiomatikus volta – hogy a szeretet minden érdek nélkül való. Talán meg is könnyeznék a meghatottságtól, azonban nincsen időm elérzékenyülni,

máris szólítanak: előbb azért, hogy nem találják a filmemen az angol feliratot, majd, amikor ezt két kattintással megoldottuk, be kell menni immár a közönség elé, s kérnek, ha lehet, azért mondjak valamit örményül is. Rettenetesen izgulok, szívem mintha félreverné a harangot, pedig nincs veszély; végül futja egy-két örmény mondatra is, a többit persze angolul, Artsvi kedélyesen mutat be engem, meg pár szóban a *Hájr Méhrt* is, és szót ejt erdélyi és magyarországi magyar-örmény kutatásaimról.

Elkezdődik a vetítés – csak közben gondolkodom el azon, mennyire csodával határos, hogy ilyen sokan vannak a teremben: az összes film közül, amelyet a fesztiválon láttam vetíteni, az én filmemen van a legnagyobb közönség, ifjak és idősek vegyesen ülnek a sorokban, majdnem teltház. Ráadásul munkanap van, s még délután négy óra se, feltehetőleg még akik miattam jöttek ide, a velencei iskolatársaim is, a munkájukból vagy az egyetemről lógtak meg valamiképpen. A vetítés rendben folyik, szemmel tartom a közönségreakciókat, megfeszülve figyelnek, csupán két ember megy ki, ami dokumentumfilm esetében – mely ráadásul idegen nyelven és idegen felirattal zajlik – nagy szó. Van egy örmény

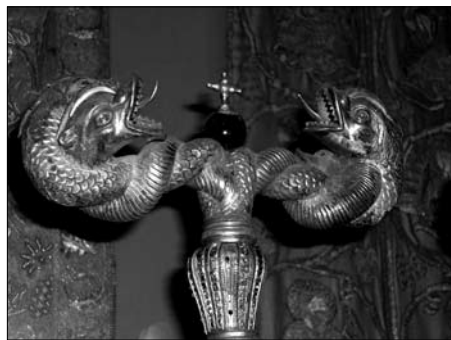
Kis csapatunk Ecsmiadzinban

szinkrontolmács is, de bár ne lenne, mert a mikrofonja idegesítő módon torzít – ez a nézők véleménye is, utólag: a tolmács, szegényke, csak a műsort zavarta, úgyis mindenki az angol feliratot olvasta, mivel az örmény szöveg sajnos javarészt érthetetlen volt; ráadásul, ami érthető lett volna, az is késett a felirathoz képest.

Amint lefut a film, letámadnak. Legalábbis így érzem magam. Ki kellene mennem a széksorok elé, azt mondták a szervezők, így szokás – de mozdulni sem tudok a helyemről, az utolsó sorból, egyszerre több tucatnyian gyűlnek rám, mint a rögbiben, s kérdegetnek mindenféléről a látottakkal kapcsolatosan. Érdeklőket az erdélyi örménység: és ezzel még keveset mondok. Végül Mariam szabadít ki, sikerül valahogy átverekednünk magunkat e rögtönzött képzeletbeli rögbi-csapaton: a vetítőszon előtt egy másik, ezúttal rendkívül hozzáértő szinkrontolmács segítségével folytatom a beszélgetést, immár a teljes közönséggel – legalább háromnegyed órára nyílik, holott a többi film munkatársaival való beszélgetések általában 10-15 percre korlátozódtak. Kérdeznek és értelmeznek, egymás szavába vágnak, egymást világosítják fel *en plénum*: és én is gazdagabb leszek kérdéseiktől, más megvilágításba helyeződnek problémák. Egy muzikológus nő, akivel – akkor még nem tudom – másnap már jó barátságba kerülünk, éleslátóan kérdez rá: a filmben elhangzó dalok most akkor örmény énekek vagy sem? Nos, ezt mondja meg ő, adom vissza neki a labdát – mert a gyergyóiak ugyan örményként éneklnek! Ó világít rá arra is, hogy ezek a dalok feltehetően a régi liturgiából valók, és megannyi más muzikológiai kérdésre, amit később érdemes lesz körbekutatnom, már akkor eldöntöm.

Egy idő után a közönséggel való beszélgetés spontán módon kihúzódik a hallba, kihelyeződik a tea és keksz mellé, a szem-tszívet gyönyörködtető bábfigurák társaságába: bent a vetítéseknek kell folytatódniuk. Van ott egy fiú, Raffi, aki lenyűgöz előzőeken modorával, választékos angol nyelvtudásával – mindössze tizenkilenc éves, s mint kiderül, politikai tolmács. Közben majd' elájulok az éhségtől, menni kellene már valami jó örmény fogadót keresni magunknak, széles *khorovác*-választékkal, teszem szóvá, mire valaki kifut további süteményekért, folytatódik a végtelenített kínálás: nem engednek el, még nem – én pedig új energiákat próbálok meríteni, töretlen kintartással válaszolgatok, kérdezgetek, barátkozok tovább, megküzdve fáradtsággal, éhséggel. És barátaim száma azzal az estével valóban gyarapodik. Érzem, valamiképpen itthon vagyok – minden olyan természetes és magától értetődő. Ráadásul mindenkiről kiderül, hogy valamiképpen író, így azonnal adódik a közös téma és egyben a közös probléma is: hogyan lehet ebből megélni.

Öreg este van, de azért csak elmegyünk még Lacival abba a közeli étterembe, amelyet jereváni látogatásom idejére törzshelyünk néveztünk is. Később a

Az eredeti kígyófejes káváján

sokat kérdező muzikológus nő, Natalie is csatlakozik; és Suzanna is – akit tulajdonképpen Susannának hívnak, de mivel szülei úgy gondolták születésekor, hogy a szovjet időkben mégis jobb, ha van neki egy rendes, tehát nem örmény neve is, ezért mindenki csak Suzannának ismeri, – őt is régebről ismerem, Velenében egymás melletti szobában laktunk. Egy soványka, kistermetű és meglehetősen hallgatóg fiú is odaül hozzánk, a helyi divatnak megfelelően természetesen fekete bőrdzsekibe, sötét garbóba öltözve, ő a fesztivál reklámosa – azonban hamar kiderül róla, szintén prózát ír. Olybá tűnik, Örményország írókból és kereskedőkből áll.

Nem emlékszem, mennyi idő röppen el így, nagy hangulat közepette – s mivel gránátalmabor nincsen a helyen, helyette Kilikia sörök járulnak sűrűn az asztalunkhoz a kis tömzsi pincérlány keze által, aki mindennap ugyanabban a világoskék feszes blúzban volt eddig, valahányszor ide látogattunk, s aki már-már a nevünkön szólít. Khorovác sincsen, marad tehát a tabulé meg a khácsápuri, ismételtlen – úgy látszik, örményországi látogatásom a gránátalmabor utáni sóvárgás jegyében telik, napi kötelező tabulé-fogyasztással ellenpontozva, no, meg egy kis kámförillattal átlengve, amit immár pórusaimban hordozok..

Az asztalnál pezsgő disputától mindannyian feltöltődünk, annyira, hogy éjfél tájt még bemegyünk Suzannával a szerkesztőségbe, ahol angolul kell tisztafejezni kora reggelig, amikor is nyomdába megy az újság – rettenetesen lepusztult környezet, a szocreál minimál-funkcionális építészet és a nincstelenség nyomasztó keveréke, az ott dolgozók mégis kedvesek és kedélyesek, a körülmények meg a késői időpont el-

lenére is élénkek, s amint pillanatokon belül kiderül, nagy tudású szakemberek is. Már amúgy is kellemesre kanyarított esténk mintegy megkoronázódik e látogatással – aztán mindenki gyorsan haza, ki kell aludnunk magunkat, amennyire csak lehet ennyi idő alatt, hiszen ismét sűrű napnak nézünk elébe, korán reggel Lacival és Natalie-val, meg persze az egész fesztiválos csapattal, ellátogatunk az Ecsmiadzinba, aztán pedig a jereváni Nemzeti Galériába is.

Másnap, verőfényes reggelen, ugyanaz a piros nyakkendő s sofőr vár minket a vendégház előtt széles mosollyal: toalettjét most sem bírta a véletlenre, kinyalva rendesen. A reptéri úton megyünk kifelé a városból, jellegtelen házakat hagyunk el, majd rövid utazás után hatalmas parkolóban áll le a busz. Innen ugyan nem látni semmit, ami arra utalna, hogy az örmények grandiózus székesegyháza valahol errefelé lenne akár, de amint elindulunk kifelé a kocsik közül, az épület sor hatalmas parkra nyit, annak túlsó végében pillantjuk meg a Szent Ecsmiadzint. Inkább szigorúnak nevezhető a látvány, agyonrendezett a park, a fák ágai gondosan megnyírva, levél hírmondónak sem maradt rajtuk – de azért kellemes ott sétálni, némiképpen még felemelő élmény is. Befejele menet iszunk a szenteltvíz forrásból, mintegy bebiztosítva a szerencsénket, aztán megnézzük a templomot, és gyorsan végigjárjuk a szentélyben levő templommúzeumot. A muzeológusnő nagy áhítattal szónokol, elmagyarázza az áldó jobb szimbólumát, amelyből tucatnyit találunk kiállítva, aztán el az összes liturgikus tárgyakat meg szent ereklyéket, aprócska darabot mutat Noé bárkájából, szép ötvösmunkába foglaltan; megnézzük a lándzsát, amivel a legenda szerint Krisztust a kereszten

Komitasz süvege

megsebeztek; végül sorra elmagyarázza az összes papi süvegek jelentését, beleértve a Komitaszét, nemzetének nagy zenetudósáét is. Búcsúzkodáskor kicsit kikérdezem a káváánokról, amelyek itt tradicionálisan kígyófejjel díszítettek – mivel a kígyó a bölcsesség szimbóluma a keleti népeknél. Hitetlenkedve, sőt, szinte megbotránkozva fogadja, hogy a gyergyószentmiklósi örményeknél az a káváán, ami náluk a *ksotsz* – azaz a legyezőszerű, picike csengettyűkkel csilingelő, díszes fémtárcsa, amivel eredetileg a szolgáló diakónus a gonosz szellemeket hivatott elűzni. Megígérem, hogy amint hazaérek, elküldöm a *Hájr Méhrt* nekik is, hadd lássa az egész Ecsmiadzin, mi történt a 17. századi vallásszakadás után az erdélyi örmény liturgiában.

A múzeummal telítődünk is nagyjából, így Jerevánba visszaérkezve csupán tessék-lássék bóklásunk még egy kicsit a

Nemzeti Galériában, inkább jó erős örmény kávékat iszunk baráti körben, a múzeumbüfében, ötven forintnak megfelelő áron, ízletes tabulét harmincért. Engem már a következő élmény tart izgalomban: múzeumos helyett vagy gyanánt, következő célpontunk a *Vernissage*, Jereván bolhapiaca. Másmilyen piac ez, mint az itthoni ócskapiac, vagy akár az eddig általam látottak közül bármelyik is: ez itt a város egyik büszkeségéeként emlegették. Története van, és főleg kiterjedése, igencsak neki kell gyűrköznünk a hűvösödő alkonyatban, hiszen itt a hegyen már délután háromkor leesni készül az este, egyre metszőbb a hideg. Az árusok legalább akkora felületet terítenek leleményesen változatos áruikkal, mint a budapesti Városliget. Eredetileg az Opera mögötti kis árnyas park festménypiacát hívták *Vernissage*-nak – ami stílszerűen kiállítás-megnyitót jelent franciául. De Jerevánban, aki nem író, az festő: így a kiállító művészek egykettőre kinőtték a kisparkot, és új *Vernissage*-t kellett nyitni, ahova immár mindenféle árusok csatlakoztak hozzájuk.

A számomra legérdekesebb „részleg” a hatalmas ékszerpiac-rész, ahol minden nő biztosan jól érezné magát, és örömmel feledkezne meg fagyról, múltó időről egyaránt. Nagy alkudozás árán veszek egy pár gyönyörűen megmunkált, türkizkőves ezüstfülbevalót – ahogy az ékszerész mondja, *piruz*, ez a türkiz örményül; úgy látszik, értékeli az alkudozásban tanúsított kitarásomat, mivel felajánlja, hogy ha jövő nyáron eljövök ismét, khorovácot süt majd nekem, addig is tervez kimondottan számomra egy pár szép örmény fülbevalót – pont így hívja, örménynek. De a textíliaszektor is elképesztő gyönyörűségeket tartogat, még a pusztán szemlélődők számára is,

Szent Ecsmiadzin székesegyház

mint mi vagyunk: színpompás, kézzel szőtt szőnyegetek minden egykori és mai örmény-lakta vidékről, hatalmas ülő- és díszpárnákat, sőtárisznyákat lehetne vásárolni, valamint mesés, nagy szeműre hímezett, örmény babákat. Pusztán az alkudozás örömeért, s talán kicsit ebbéli tehetségem önmagam előtt való bizonyítására, lealkuszom pár súlyos anatóliai kelimet: és igazán fájó szívvel hagyom ott őket, mert ugyan jó árat alkudtam ki értük, de a hátizsákban hogyan is hozhatnám őket haza? Viszont egy távolabbi árusnál rendesen felpakolok örmény kávéfőző rézibrikből, hármat is veszek, hogy majd otthon, Budapesten a „nyugati” mindennapjaimba némi keleties hangulatot csempészhessek.

Legalább három órát töltünk el a piacon, de lehet, többet is – Laci és Natalie immár morogva, és nagyon átfázva, én

pedig heurisztikusan feldobódva, nem számolva a hideggel, vagy azzal a ténynyel, hogy mindjárt elkésem az interjúmat, amit az *Örményország hangja* nevű napilapnak vagyok adandó a fesztiválzáró ünnepség előtt. Ismét loholás keresztül a városon, aztán ismét annak felismerése, hogy csak nem tudok többet késni, mint az örmények: ugyanis a szép újságíró legálább félórás késéssel fut be, és azonnal mély levegőt vesz a tervezett hosszú szabadkozashoz, de már a szemében látom, mire készül, s leintem, van még jó óránk a beszélgetésre – így inkább családom örmény vonatkozásairól, meg az örmény kutatásaimról kérdez angolul. Később, a kötelező monoton fesztiválzáró beszélek után, amelyek még hanghordozásban is kísértetiesen emlékeztetnek pionírkorom iskolai ünnepeire (azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy itt minden nő miniszoknyában és vastagon kifestve van jelen a színpadon), Lacival futva menekülünk ki a teremből, át a szálláshelyünk épületében tartandó alagsori fesztiválzáró fogadásra, ahol remekebbnél remekebb örmény specialitások várnak – és a khorovác is utolér, úgy látszik, ugyanis vagy háromféle is van ott terítéken. De hiába a nagy han-

Ecsmiadzin Múzeum: az áldó jobb

gulat, hiába érzem magam oly jól a barátkozások közepette, gondolataim már a másnap délelőtt körül járnak, amikor is nagyon be kell osztanom az időmet, hogy minden be tudjon férni, és délután kettőig, amíg a beszervezett taxisofőr, Rudik megérkezik, készen tudjak lenni a kötelező ajándékvásárlással, csomagolással és a búcsúzkodással is. Persze már akkor tudom, a vágyam, hogy másnap ismét kiruccanjak a *Vernissage*-ra, máris elzárható az álmok kategóriájába. És persze, a gránátalmabor. Artsvi azt mondta, konyakot és gránátalmabort csakis a Proszpekten levő konyakboltban vegyek, mert ha drágább is, az biztosan nem hamisítvány. Habár a környező boltokban mind ugyanúgy néz ki az *Ararat* meg az *Arma* konyak, és ugyanolyannak tűnik a zárszalag is rajtuk, mint a speciális konyakboltban, mégis megfogadom tanácsát. Reggel korán kelek, és listával indulok bevásárolni, pontosan kiszámított pénzzel. Végre meglesz az olajos sűrű gránátalmabor is, amit Jerevánban végig nem sikerült megízlelnem. De már futni kell pakolni, elbúcsúzom a kámforillatú szobától, Mariamtól, Lacitól – aki szerint Rudik nagyon pontosan érkezik, tesztelve volt már. Mert nem úgy van ám, hogy csak leint az ember egy idegen taxit az utcán. Előre be kell szervezni valakit, mert ha a véletlenre bízod, még a végén a járatodat is lekésheted, mivel lehet, hogy a taxisofőr majd a reptéri úton lehúzza jobbra, és azt mondja, hogy ő mégis meggondolta magát, mégsem kétezer dram lesz a fuvar, mint előbb meg egyeztetek, hanem öt, esetleg hat, és ha nem tetszik, akkor meg azonnal tessék kiszállni.

De ez a taxis becsületes képű, tradicionálisan nagyorrú, egyenes ember, ebben meg lehet bízni. Mondjuk, ehhez képest

háromnegyed órát késik, Laci, aki kíséri a kocsihoz, telefonon noszogatja. Négyszer is. Aztán Rudik látványos művészanyart leírva, a tilosban fordul át a szemközti oldalra, a vendégház elé, és amint vigyorogva leállítja a motort, nyugtatgat nagy hangon, hogy jaj, ne-hogy aggódjunk, mert itt a repülő is késnek mindig. De én mégis aggódom, azt hiszem, az orosz rendező, aki velem van, talán nem annyira, ezt abból gondolom, hogy egész úton bárgyún mosolyog, és a lehető legtermészetesebben veszi azt, hogy csak én fizetek a taxira, annyit sem mond, *szpásziba*, pedig azt tényleg érteném. Nem bánom, csak most már menjünk, amúgy is újabb kalandok elébe nézek a hosszú repülőúton, hiszen ismét sok az örmény hazafi, aki Moszkvába utazik, s feltehetőleg cipőjét hanyagul ledobva kapcsolgatja majd a telefonját a fedélzeten. A repülő két órával késéssel száll fel, már az orosz menü látványától is csikar a hasam, szóról-szóra ugyanaz a vékonyka szelet nyers hús és koktélpáradicsom graham-keksszel meg ketchuppal, mint idefele jövet minden gépen. A moszkvai átszállás most valamivel gyorsabban megy, mivel a repülő eleve késett, nem kell annyit gubbasztani, idegesítő német turistákkal veszekszem, akiknek karika van az orrukban, és durván elém vágnak útlevélvizsgálatkor; aztán a vámos nővel is veszekszem, aki nem képes kontrollálni ezt a helyzetet, ráadásul a német nőt a barátnőmnek titulálja. Végül legyintek, ez csak a szokásos moszkvai káosz, vigaszul még gyorsan veszek egy kis lazackaviárt a leendő szilveszteri vacsorához, s már indulunk is Budapest felé: örömkönnyek szöknek a szemembe, amikor megtudom, hogy immár a magyar légitársasággal, ennek

A láncza, amellyel Krisztust megsebezték a kereszten

megfelelően a koszt is istenes: sosem örültem még ennyire a magyar konyhá-nak – mondok is rögtön a nagybajuszú, leginkább vidéki nótafára emlékeztető, korosodó légikísérő úrnak, s összem-solygunk ezen.

Azóta is velem van a jereváni kámfor-illat: hiába állítják, rendkívül illékony, tőlem elillanni nem akar, nem csak a ruháimba, hanem az emlékeimbe is beette magát, kiirthatatlanul. A gránátalmabort azonban csak itthon, Budapesten kóstolom meg, s adom tovább az ízet valami-képpen ezekkel az élményekkel: miközben írok, kortyolgom komótosan, sűrű fűszeres méz, mintegy átítatom vele ezt a naplót, átjárja minden élményét, szavát – hogy én is átadhassak belőle valamit mindazoknak, akik még csak ezután fog-ják megízlelni.

Vége

Archívumunk mélyéből ajánljuk mindenki figyelmébe!

A Magyarországi Örmények Egyesületének ügyvezető igazgatójának, **Dr. Ávedik Félixnek** jelentése az Egyesület 1921. április hó 24-én tartott évi rendes közgyűlésén

Egyesületünk életéből már egy év pergett le. Nem hosszú idő, de mindeneset-re bizonyítékkal szolgálhat, hogy nem pusztán magyaros fellángolás az egyesületünk céljait kitűzött tervek megvalósítása iránti törekvésünk, hanem az örménységet jellemző szívósság, akaratszorgás kezd úrrá lenni szerény kis körünk tagjain is. Midőn az egyesület megalakítása érdekében a kezdeményező lépéseket tettem, sokan kétkedéssel fogadták tervem sikerességébe vetett bizalmamat. Erős hittel, szívós akarat-tal dolgoztam, mert nem tudtam elképzelni, hogy örmény testvéreinkből teljesen kivesztek volna a dicséretes és hagyományos jó érzések s helyüket a magyarságnak is kivetni való rossz tulajdonságai: a széthúzás, egyenetlenkedés, gyűlölködés, no meg a patópáloskodás töltötték volna be. – Legyünk csak jó örmények s igyekezzünk nagybecsült elődeinknek méltó utódai lenni, mert minél erősebb ez az érzés bennünk, annál nagyobb a biztosíték is arra, hogy hazánk iránti szeretetünk nemcsak fellengős, üres szavak pattogatásában, hanem életerős tervek megvalósításában, tettekben jut kifejezésére. Szomorú sorsra jutott hazánk is kevesebb beszédet, de annál nagyobb tettekre való készséget kíván. – A közeli múlt és a jelen eseményei mindent megmagyaráznak.

A nagy világégés után a vértelen harcot áldozan, szívósan tovább vívják a tör-

ténelmi jogok és hagyományok ellen, melyek az utóbbi évtizedben a belső erők romboló munkájának is hálás terrénul szolgált. – A koncentrikus támadás a sok nemzedéken át öröklött ősi erények, nemzeti jellemvonások acélos erejét megtörték s a fajok életereje nagy megpróbáltatások előtt áll. – Minden hazafinak kötelessége szellemi és fizikai erejét megfeszíteni, hogy fájának értékes tulajdonságait és erényeit felszínen tartva egy súlyos küzdelem esélyeivel szemben a győzelem lehetőségét megteremtse. Az örmény faji jellemvonások is elhalványultak, az ősi örmény erények is intenzivitásukból sokat veszítettek, pedig éppen ezek a kiveszőben lévő lelki tulajdonságok, örmény mivoltuk tették e hazában is értékessé, tartalmassá, erőssé és becsültté az örménységet a múltban. Az örménység tehát akkor, midőn faji önérzetét, öntudatát, az összetartozás érzését ápolja, ősi erényeit megőrzi és az örmény hagyományokat kultiválja, nemcsak fajával szemben rója le a kötelességek adóját, hanem a közületnek, az összességnek, hazájának, amelynek keretében megélhetését, boldogulását kívánja továbbra is biztosítani, tesz megbecsülhetetlen szolgálatokat. Ez nem céloz szeparatistikus törekvéseket, hanem éppen ellenkezőleg, a nemzet javát szolgáló ideális erőgyűjtés egyik kútforrása kíván lenni!

A világháború még hatásában teljesen föl nem fogható eltolódásokat hozott minden téren létre. Még forrong a világ társadalma. A népek érintkezésében szakadás állott be s ennek az érzelmi láncolatnak felvétele s részben megújodása nehezen áthidalható akadályokba ütközik: a győző és letiport, a hivalkodó és magalázott közötti nagy lelki ellentétek. Az etnográfiai együvé tartozás természetes kulcsa lenne e lelki elzárkózottság megtörésének. Ennek a faji összetartásnak feltételezetten hazafias, keresztény szellemben való ápolása tehát nemcsak az egyes országok határain belül lévő egyedek kis csoportjaira lesz kihatással, hanem annak nemzetközi jelentősége is úgy az érzelmi, mint a gazdasági érdekeket tekintve, eredményeiben kétségtelenül mutatkozni fog. Minél nagyobb a felület, amelyen ez szétterjedni fog, az eredmény természetszerűleg annál kézzelfoghatóbb lesz. A magyar örménység e gondolatától vezéreltetve, az együvé tartozás tudatát ki akarja terjeszteni az ősi örmény nemzetnek a világ minden részében szétszórta, a világkereskedelem nagy versenyében is kiváló szerepet betöltő, a keleti kereskedelmet illetőleg pedig egyik vezető tényezőjének tagjaira is. A magyar örménység tehát Nyugat és Kelet között természetes, magától adódó, bár terjedelmére kicsiny összekötő láncszemet képez, amely egy népfaj csoportjai között a folytonosságot megteremti s a maga részéről is elősegíteni kívánja, hogy Magyarország, a Kelet felé irányuló nemzetközi érintkezésben és forgalomban, kedvező földrajzi helyzetének megfelelő helyét elnyerhesse. Ez lebegett szemeink előtt, midőn az Örmény-Magyar keresk. r.-t. eszméjé-

nek realizálásához fogtunk, mert nagyon jól tudjuk, hogy a megteremtett érzelmi kapcsolatnak erős, szilárd pilléreit különösen a gazdasági érdekközösségből formálhatjuk ki. Ez az elgondolás a mi vezető motívumunk, ez irányítja cselekedeteinket s nem minden eredmény nélkül. Örményország miniszterelnöke 1920. július 10-éről kelteve Erivánból (*szerk. megj.: Jerevánból*) úgy a maga, mint kormányja nevében üdvözlétét küldötte szeretett elnökünknek báró DÁNIEL ERNŐNEK és egyesületünk tagjainak. Ezt megelőzőleg egyesületünk az Örmény Köztársaságnak – amely a sevri békeokmány alapján, mint szabad és önrendelkező állam lépett be az államok szövetségébe – két éves fennállása alkalmából díszesen kiállított, magyar és örmény nyelven megszóvegezett üdvözlő iratot küldött a londoni örmény központba, amelyet onnan Erivánba Gordon angol ezredes vitt el. Július havában felkeresett bennünket Vederanti Aram dr., az újraéledt Örményország (most élet-halál harcát vívja az orosz bolsevizmussal szemben) reorganizálásának munkáját a legmostohább viszonyok közepette végrehajtó kormányzópártnak, a Dasnakzutiunnak egyik lelkes tagja; azonkívül több keleti testvérünket üdvözölhettük körünkben, kik Alexandriából, Konstantinápolyból, Szalonikiból s más helyekről Nyugatra, viszont Nyugatról Keletre menőben régi szokásukkal ellentétben, nem kerültek el hazánkat, hanem bennünket felkerestek és néhány napot közöttünk eltöltöttek. Tuchmanian szaloniki örmény plébános itteni tartózkodását arra használta fel, hogy bennünket előadás keretében a keleti helyzettel, ottani testvéreinknek a kimondhatatlan

szünetedések dacára is élő áldozatkész és önfeláldozó hazaszeretetével megismertessen, míg Halunian Harutian Mechitarista atya ittlétekor alkalmat adott, hogy ősi fenségese egyházi rítusunktól lelkünk megittasuljon. Közöttünk volt az Örmény köztársaság berlini főkonzulátusának vezetője Ávedikián Avedisz s jelenleg is körünkben üdvözölhetjük Aghamdjanian Serupe konstantinápolyi testvérünket. A személyes érintkezés mellett a szellemi kapcsolatot is részben megteremtettük keleti- és nyugati testvéreinkkel napilapjaik és folyóirataik révén. A postaközlekedés mostohasága, helyesebben hazánknak a világforgalomból való kirekesztése – amely alól csak legutóbbi időben oldottak fel – e törekvésünk teljes kivitele elé súlyos akadályokat gördített. Így is azonban rendszeren kapjuk és kedves testvéreink rendelkezésére állanak: Hairenik – Boston, Ararat – London, – Asparez – Fresno (California), Janasser – Fresno, – Armenien – Zürich, – Hantes Amsoria – Wien, Housaper – Kairo, – Djagadamart – Konstantinápoly, – Hayastan – Szófia, Artzakank – Paris, Veradzenount – Paris, Pazmaveb – Velenceze, – Armenien – Marseille, – Der Orient – Potzdam, – Arev – Alexandrie, Jogovourti Tzain – Konstantinápoly, Avederanin – Detroit (Amerika), Hajasdan – Philippopol, Vertchin Lour – Konstantinápoly, – Hai Gin c. női folyóirat Konstantinápolyból és két művészeti lap: New Armenien – New York és Ochakan – Parisból. E lapoknak majd mindenike ismertette tájékoztató levelünk alapján megmozdulásunkat („Nem! Nem! Soha!”-ban egy része annak idején megjelent) s azóta is készséggel rendelkezésünkre állanak. Mi is több cikkben igye-

keztünk Magyarországról tiszta képet adni. E helyütt kell újra felhoznom azt a sokszor előterjesztett kérelmemet, hogy e hálás tereumné iránt tollforgató testvéreink érdeklődést tanúsítani szívesek legyenek. Keleti örmény testvéreinkkel szemben kötelességünknek mi is igyekeztünk eleget tenni, midőn Örményország napi helyzetéről szóló értesüléseinket a magyar lapokban elhelyeztük s az általános örmény kérdést is néhány cikk keretében megvilágítottuk. Örömmel kell megállapítanunk, hogy a keresztény Magyarország lapjai az örmény kérdést illetőleg eddig tapasztalt elzárkózottságukból kiléptek és keleti testvéreinknek kezdetben kereszténységük miatt, – majd az emiatti gyűlöletet politikai térre is átvítve, – elszünetelt mérheterlen üldözteseknek a magyar néppel való megismertetését lehetővé teszik. Különösen ki kell emelnem a Nemzeti Újságot, a Pesti Hírlapot, az Új Nemzedéket és a Virradatot. Az alapszabályainkban lefektetett elveink kiépítésének folyamánya az összetartozandóság érzetének társas összejövetelek útján való ápolása. Az összetartás érzésének ápolása tekintetében a pálma a női tábort illeti meg. Kedves kötelességemnek teszek eleget, midőn eddigi ténykedésükért az elnökség nevében őszinte köszönetemet tolmácsolom s megkérem őket, hogy egyesületünk iránti ragaszkodásuk jelét továbbra is kifejezésre juttatni s ezt az érzést azokban a testvéreinkben is fölkelteni szíveskedjenek, kik eddig talán nemtörődömségből szerény kis körünket figyelmükre nem méltatták. Hálás köszönetet mondok azoknak a testvéreinknek is, kik egyesületünk működését anyagi támogatásukkal elősegíteni igyekeztek, így

Bohdjalian Garbis, Papazian Dikran bécsi – Hovhannesian Ohannes alexandriai, Ipekjdjian Kapriel és Rsduni Szerkisz testvéreink. Egyesületünk tagjainak kulturális szükségletei kielégítéséhez hangverseny rendezésével mi is hozzá kívántunk járulni s egyúttal megragadom az alkalmat, hogy az ezeken szereplő előadóknak és művészeknek – azt hiszem mindannyiuk nevében beszélhetek – hálás köszönetet mondok. – Összejövetelinken elhangzott rövid felolvasásokkal egy ismeretlen terrénra, ősi hazánkba óhajtottuk vezetni Önöket, s föl akartuk eleveníteni őseinknek elhalványulni kezdő emléket, hogy lelkünk megittasuljon az Isten, – a család iránti és a hazaszeretnek azon megnyilatkozásaiban, amelyek őseinknek e hazában nevet, becsületet és a magyarság szeretetét szereztek meg. Ki kell e helyütt emelnem TUTSEK JÓZSEF testvérünket, ki április 21-én tartalmas és érzéssel telített felolvasásával őseink e vezérlő motívumainak díszes emléket emelt. Az emlékezés fátyolát fel kell lebontanom egyik fiatal elhunyt testvérünk személye előtt is. Nemrégiben egy keddi összejövetelünkön még felkeresett bennünket. Fizikailag már csak roncsa volt a réginek, de lelkét a nagy szenvedések megtisztították minden salaktól, A halálsejtem s a közeli vég megérzése ütődött ki szavaiból, s mégis feljött közénk, mert lelke a szeretetet szomjúhozta s mint mondotta: azt csak itten, örmény testvéreim között találhatom meg. Nagy fizikai fájdalommal járt lelki szükségletének e kielégítése, de erős megérző lelke szívesen viselte e reá rakott súlyos keresztet. Perint Gergelynek ez a fajszeretete sokaknak útmutatóul szolgálhat.

Elvárjuk mindannyiukat; jöjjenek közénk, de lelkükből vessék ki azokat az érzéseket, amelyek csak éket vernek, válaszfalat vonnak a testvéri szeretet jegyében megszületett egyesületünk tagjai közé és hozzák magukkal a megértéssel, a szeretettel telített lelküket és őseink erős keresztény hitét, meggyőződését elevenítsék fel, hogy így felvértezve a nagy harcra, fogjunk hozzá, illetve folytassuk fokozottabb mértékben a célunkul kitűzött s halálosan komoly feladataink megoldásához. Hassa át Önöket keleti testvéreinknek hitükhöz való ragaszkodása, nagy hazaszeretete s a büszkeség töltse el lelküket, hogy egy olyan népnek ivadéka, amely a pogányság áradatában a keresztény vallás előharcosai voltak s annak védelmében folytatott több mint másfélezer éves ádáz küzdelemben véreztek el s amely az évszázados elnyomás, a legkegyetlenebb üldöztetés, e megpróbáltatás dacára is élni akarnak, a szabadság és hazaszeretnek oly heroikus példáit szolgáltatja, aminkhez hasonlókat csak a történelem legjobb lapja örökítenek meg. Megkérjük a Keletre rövidesen visszatérő Aghamdjanian testvérünket, hogy üdvözlésünket, szeretetünket tolmácsolja keleti testvéreinknek s azt a kívánságunkat, hogy abból a tengernyi vérből, mely Hayastan földjét öntözte és ma is öntözi, egy szép boldog Örményország fakadjon életre. Ha őseinknek és keleti testvéreinknek fanatikus hitével, izzó hazaszeretetével telítik meg kedves testvéreink lelküket, akkor a magunk részéről is elősegítjük annak lehetőségét, hogy ne csak higyük, de reális alapról kiindulva meg is legyünk győződve elnyomott szegény Magyarországnak feltámadásában.

Bálintné Kovács Júlia

Demeter Béla

(1. rész)

Demeter Béla (Somkerék, (Erdély) 1910. január 6.–Bukarest, 1952. december 24.) Március 15-e alkalmával Magyar Örökség-díjban részesült, melyet március 20-án az Akadémia Dísztermében unokahúga Dr. Mócsy Ildikó vett át. A díjazottat Dr. Vekov Károly, kolozsvári egyetemi tanár méltatta. 2010. január 6-án az Erdélyi Múzeum – Egyesület kolozsvári székházában, egy napjainkban alig ismert erdélyi magyar közéleti személyiségnek állítottak emléket, akit a rendszer 1952-ben halálra kínozott.

A konferencia bevezetőjében Somai József, a Romániai Magyar Közgazdász Társaság tiszteletbeli elnöke a száz éve született Demeter Bélát ízig-veéig közéleti szereplőnek, a magyar érdekek szolgálojának nevezte, aki újságszerkesztőként, gazdasági szakemberként, társadalmi „háttéremberként” egyaránt megérdemli az utókor elismerését. Előadásában Cseke Péter a falukutató, Vincze Gábor a világháború végén munkálkodó béke előkészítő bizottságban szerepet vállaló Demeterről érkezett. **Kónya-Hamar Sándor a kisebbségi sorskérdésekben hangját hallató mártír érdemeit emelte ki, és bejelentette az annak rehabilitációjára tett lépéseket.** Farkas Zoltán végszava után a Szent Mihály-templomban a hős emlékére gyászmisét tartottak. A konferenciát a Communitas Alapítvány támogatta. Mielőtt átadnám a teret **Kónya-Hamar Sándor** volt Európa parlamenti képviselőnek, (a legilletékesebbnek, aki a legtöbbet munkálkodik és munkálkodott azért, hogy megismertesse és elismertesse velünk és a közvéleménnyel Demeter Béla életét és munkásságát, és akinek oroszlánrésze van abban, hogy hősünket Magyar Örökség-díjban részesítették) unokahúga, a Kolozsváron élő egyetemi tanárnő **Dr. Mócsy Ildikó**

segítségével felfedem Demeter Béla örmény gyökereit.

„Az örmény gyökerek a következők: **Amirás Joachim** feleségül vette **Harmath Katalint**. Házasságukból született lányok **Amirás Mari**, aki férjhez ment az ugyancsak örmény **Móritz János**hoz. Az ő gyermekük **MÓRITZ MARGIT** (nagy-mamám). **MÓRITZ Margit** hozzáment **Demeter János**hoz (nagyapám). Nekik született 7 gyermekük. Sorrendben: **Irén, Zoltán, Jenő, Dezső, János, Béla és Margit**. *Dezső az én áldott emlékü Édesapám, Béla bácsi pedig a nagybátyám...*”

Kónya-Hamar Sándor Demeter Béla ébresztése

Beke György fogalmazza meg először az érvényes s mindmáig válaszra váró kérdést: ha valaki a történelemnek a fogaskerekei közé kerül, annak az lesz a sorsa, akárcsak Demeter Bélának? Oda esett? Vagy oda dobták?

Minden nép és minden ország egy idő után elégtételt nyújt áldozatának. Vagy igyekszik kiengesztelni azt még életben, ha lehetséges, s ha nem, akkor halottában legalább. De ki fogja rehabilitálni Demeter Bélát?!

Demeter Béla

Közhely immár, hogy arról lehet a legjobban írni, akinek már csak múltja van. De milyen múltja? Elfeledett, vagy elfeledtetett, akárcsak személyesen ő maga?! Pedig egész élete, egész munkássága az erdélyi magyar közösség jövőjéért, annak jegyében telt el és teljesedett ki. Hogyan történhetett meg mégis,

hogy a mai erdélyi magyar közvélemény mit sem tud egykori közéleti harcosáról, nagytudású szakemberéről, nélkülözhetetlen tényeket biztosító kutatójáról és kortanújáról? Törekvései, szerzett tapasztalatai, megfogalmazott szakvéleménye, Erdély és európai kontextusa politikai, gazdasági, de etnikai és szociológiai helyzetének pontos felmérése, s a nemzetközi közvélemény annak valóságára való irányítása ma is figyelemre méltó, hasznos és hivatkozási alapot biztosított. Hiszen nemcsak az egykori, erdélyi és magyar nemzeti fórumokon, de a második világháborút követő párizsi béketárgyalásokon is pontos, helytálló és figyelemkeltő tanulmányok és jelentések formájában tárlta mindazt, amit később a politikai és gazdasági helyzet is igazolt.

Demeter Béla személye szinte ismeretlen maradt az erdélyi magyarság múltja iránt érdeklődők előtt is. Édesbátyjának, Demeter Jánosnak, Jancsó Elemérnek, Jancsó Bélának, Venczel Józsefnek, László Dezsőnek (az egykori „erdélyi fiataloknak”) megjelentek visszaemlékezései, írásai, ezért munkásságuk jobban beépült a köztudatba, mint a Demeter Béla hagyatéka. Pedig ez a hagyatéka nagyon gazdag, tudományos szempontból máig érvényes eredményeket és szempontokat, forrásanyagot és hivatkozási alapot jelent. Hiszen nemcsak gazdaságpolitikai, de szociológiai és

társadalomlélektani-, nemcsak szociográfiai, de kisebbségpolitikai, sőt nagypolitikai megfigyelések, megállapítások, és következtetések segítettek akkor is, és ma is eligazodni az emberi társadalom és történelem örvényeiben.

Demeter János 1975-ben megjelent visszaemlékezésében (Századunk sodrában, Kritérium,

Bukarest) mégsem vesztegetett sok szót öccsére. Miért?

Ennek a görcsös, és válaszra sem méltatható kérdésnek az ismételtetése helyett talán helyesebb, ha (a teljesség igénye nélkül) felsoroljuk mindazt, amit úgy hagyott reánk, hogy azt most külön-külön is fel kell fedeznünk és értékelnünk.

– Közgazdasági és gazdaságpolitikai írásai:

1.) Románia gazdasági válsága (Demeter Jánossal együtt, Uránia nyomda, Kolozsvár, 1930)

2.) Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület munkája a román impérium alatt (Venczel Józseffel együtt, Budapest, 1940)

3. Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület munkája 1941–42 (Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet RT, Kolozsvár 1942)

4.) 1945-ben az EMGE vezetőinek megbízásából bejárta szinte egész Észak-Erdélyt, s a mezőgazdaság helyzetét vizsgálta. Részletes jelentése felbecsülhetetlen forrása az akkori, észak-erdélyi önkormányzati időszaknak.

5.) 1936-tól az Erdélyi Gazdának munkatársa. Érdemes felleltározni minden évkönyvben (Erdélyi Gazda Naptára) leközölt beszámolóját és tájékoztató írását.

– Falukutató és szociográfiai munkássága:

1.) Demeter Béla teremtette meg a gyakorlati falukutatót. Ő adta közre azt a

kérdőívet, amely a falukutató fontos módszertani kézikönyve lett (Hogyan tanulmányozzam a falu életét? – 400 kérdés –, Kolozsvár 1931)

2.) Részt vett faluszociológiai felmérésekben, így született meg Az erdélyi falu és a szellemi áramlatok című könyve (Kolozsvár, 1932). (Lásd Erdélyi Fiatalok) – Politikusi és kisebbségpolitikai munkássága:

1.) 1944-ben Teleki Bélával részt vett az Erdélyi Pártnak az észak-erdélyi magyarság megmentését célzó szervezkedésben.

2.) 1945-ben megalakul a Béke-előkészítő Osztály, amelynek román és erdélyi referensként tagja lesz. Hozzászólás a béke-előkészítő elgondolásokhoz s az elkövetkezendő feladatokról (1945. aug. 1.)

3.) 1945-ben többször visszatér Erdélybe, adatokat gyűjtött az erdélyi magyarság sérelmeiről, a magyarellenes intézkedésekről és elkövetett atrocitásokról – jegyzőkönyvi ismertetések.

4.) 1946 tavaszán ő készítette fel Nagy Ferenc miniszterelnököt moszkvai útjára, tanácsolt Erdélyre vonatkozó határterveket, amikor pedig kiderült, hogy a határmódosítást nem támogatják a nagyhatalmak, akkor részt vett egy kisebbségvédelmi szerződéstervezet kidolgozásában, amelyet a Romániával megkötendő békeszerződésbe akartak belefoglalni. (A Kisebbségi Kódex)

5.) Részt vett egy székely autonómia-tervezet előkészítésében is, de ez sem került a béketárgyalások asztalára.

6.) Több nagy tanulmányban elemezte az erdélyi magyarság helyzetét, rávilágítva arra, milyen nagy az eltérés a Grozkormány sokat hangoztatott magyarbarát politikája és a gyakorlat között. Szinte egyedülként figyelmeztetett arra, hogy a békedelegációba be kell vonni az erdélyi magyar szakértőket is.

7.) Ő juttatta ki a Márton Áron, Szász Pál, Lakatos István, Vásárhelyi János, és Korparich Ede által aláírt Memorandumot, amelyben a Magyar Népi Szövetség Vásárhelyi Kiáltványa ellen tiltakoztak, s mutatta be, amikor Gheorghe Tătărescu román külügyminiszter azt hangoztatta, hogy az erdélyi magyarság a trianoni határok visszaállításának híve. Csoda, hogy a román hatóságok ezt nem felejtették el? Nekünk pedig éppen azt nem szabad elfelejteni, hogy Rákosi Magyarországa hogyan szolgáltatta ki a román hatóságoknak (1951. április 18-án), koronatanúnak álcázva a Márton Áronék perében. Hiszen egy közszolgálatban lévő állampolgárával szemben tanúsított hűtlenséget és árulást a magyar állam. Modern szóhasználat: intézményesített hazaárulást.

1952. december 24-én, Bukarestben (Zsilaván) belehalt az embertelen vallatásba és bánásmódba anélkül, hogy tőle egyetlen terhelő, s a perben felhasználható információt is megszerezhetek volna.

Titok és rejtély tehát, hogy miért tudunk oly keveset ma Demeter Béláról? A meg nem alkuvó közéleti emberről, kisebbségi politikusról, közigazgatási szakemberéről, falukutatóról, lapszerkesztőről, arról az erdélyi magyarról, akinek halála utáni ismeretlensége mindannyiunk szűgye-ne és vadjja, amelyet csak úgy tehetünk jóvá, ha életművét visszaadjuk az erdélyi magyar köztudatnak. De hát éppen ezért kell a közvélemény elé vinni azt a társadalomkutatói, közigazgatási és gazdaságpolitikai, valamint kisebbségpolitikai, de nagypolitikai örökséget is, amely úgy kapcsolódik minden közírói és kisebbségtudományi, de a politológia számára sem közömbös tény- és valóság felmérő irodalomhoz, hogy letagadhatatlanul szerves része erdélyi magyar örökségünknek.

Folytatjuk

Mály József festőművésről

Tisztelt Szerkesztőség!

Jövőre lesz 110 éve, hogy március 13-án Zomborban 41 éves korában elhunyt az örmény eredetű Malý József festőművész, Hollósy Simon és Lotz Károly tanítványa. Nemrég olvastam a szabadkai Hét Nap című újságban Hajnal Árpád: Műemlékeink és hagyományaink őrzői című riportját Cirk Rudolf-fal, a Magyar Polgári Kaszinó műemlékvédő és hagyományőrző szakkörének elindítójával és elnökével. Itt olvastam egy szomorú mondatot arról, hogy nagyon rossz állapotban van többek közt Malý József sírja is. A hagyományőrzők sajnos megfogytak, kiöregedtek. Mint Malý leszámazott kértem fotót, és kaptam sírjáról, valamint a házról, melyben kislányaival és feleségével menedéket talált utolsó éveiben. Sajnos nem írhattam, hogy házáról, mert a tüdőbajjal küszködve élt és nehéz anyagi körülmények között halt meg nagynénje házában. 1901. március 18-án temették el.

Dr. Jánossy Béla műgyűjtő kezdeményezésére 1902-ben rendezték meg emlékki-

állítását Budapesten a Nemzeti Szalonban. Ez alkalommal Malýné adatai alapján összeállította a festő életrajzát. Ennek kézírata a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában ma is megtalálható.

Jó lenne, ha emléke nem tűnne el nyomtalanul! Jó lenne, ha egy magyarörmény művész sírja nem semmisülne meg ott, a határainkon túl... A kerek évforduló kapcsán talán tehetnénk is valamit...

Tisztelettel: *Árváné Pataki Ilona*

Felhívás! Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szívesen összegyűjti az adományokat Malý József festőművész sírjának rendbetételére. Akinek szívügye a sír megmentése, akár a Fővárosi Örmény Klubban, akár banki átutalással eljuttathatja adományát, melyet hivatalosan továbbítunk majd.

Dr. Issekutz Sarolta elnök

Húsvét

Legvígabb húshagyó kedd estéje: e napon korán összegyűlnek a rokon családok a legtekintélyesebb háznál, hogy közösen étkezzenek, és együtt töltsék a víg napot. Farsang utolsó napján tojással zárják be a gazdag vacsorát, húsvét reggelén először piros tojást esznek. Szigorúan megtartják a böjt napjait minden héten, sokan napjában csak egyszer esznek kenyeret. Vannak olyanok is, kik két-három napig böjtölnek csak kenyérral.

A húsvéti piros tojás Örményországban is hagyományos szokás, az ottani gyermekvilág ünnepi örömei sorában épp oly nevezetes szerepet játszik, mint az erdélyi örményeknél, magyaroknál.

Talán a föld kerekségén egyedül az

örmények azok, akik a böjt első napján meglátogatják egymást, hogy: *Snorhávör miédz bász-t*, kegyes nagyböjtöt kívánjanak egymásnak.

A böjtölésnek meg nem tartását szigorúan büntették, 1727-ig ez még elzárással is járt. Később elég magas pénzbüntetést szabtak ki: a templomnak két font viaszgyertyát, a bírácnak két forintot kellett fizetni a böjtszegőnek.

Az örmény nagyböjt alatt nemcsak a húseledeltől tartózkodik, hanem még a tejneműt sem eszi meg, hét hétig tisztán böjtöl.

(Részlet dr. Issekutz Sarolta: Erdélyi örmény konyha, fűszerezve (EÖGYKE, Budapest 2008) c. könyvből)

Bálintné Kovács Júlia

Apróságok, töredékek

A szépvízi Iparosok kápolnája

A Csíkszereda felé vezető főút melletti római katolikus templomocskát mindenki az Iparosok kápolnája néven ismeri. Eredetéről csak annyit lehet tudni, hogy a Bíró család építtette és az utolsó tatárbetörés idején, 1694-ben már állt. Meséje összefonódik a település többi templomával. Nevét azért kapta, mert köréje az iparosok temetkeztek és temetkeznek. Az iparosok léte viszont az 1668–1869-ben, Apafi Mihály fejedelemsége idején Szépvízen letelepedett örményekhez kapcsolódik. A kápolnában örmény feliratú, kőből faragott szenteltvíz tartó található. A temetőben örmény és magyar iparosok egyaránt temetkeztek. Az örmények 35 család leszármazottai,

az 1850-es években 500 körüli a létszámuk, jelenleg három örményt tartanak nyilván (Zakariás Péter és István, valamint Dobál Anna, Zakariás István felesége). Legismertebb családok: a Chontihikárokból lett Zakariás család, a Farkok, akik Szebeniek lettek, Dániel, Dobál, Donovák, Dajbukát, Fejér, Kapdebo, Lázár, Száva a sorrend. Csíkszeredában 56 szépvízi elszármazott örmény él. A község jelenlegi központjába építkeztek, kiszárítva az itteni mocsaras területet. A jelenlegi helyi tanács Zakariás Izsák épületében működik, az öregotthon sarki emeletes épülete pedig Dajbukát Dávid tulajdona volt. Szépvíz virágkorában itt 37 cipész dolgozott, 6 szabó, köztük 3 úriszabó, egyikük

pedig papi reverenda készítésére szakosodott. A tímárok örmény hatásra színes bőrkötést készítettek kecskebőrből ráncos csizmának, természetes festékekkel festve. A falun átvezető malomárok mellett 12 vízimalom őrlötte a gabonát, egyesek közülük gyapjufésüléssel, -ványolással is foglalkoztak a kollektivista időkig. Az Iparosok Egyesülete most is működik, létezett külön iparosok kaszinója és az örmény kaszinó.

A legrégebbi örmény sírokat az 1781-ben épült örmény templom körül megtisztították a rájuk rakódott rétegektől. 1860-tól kezdtek temetkezni a Szentmihály felé vezető útelágazás melletti temetőbe. Itt található a Dajbukát család kriptakápolnája, ahová 3 évvel ezelőtt temetkeztek utoljára. Az örmény templom utolsó örmény plébánosa 1959-ig Bodurján János volt, azóta vasárnaponként a római katolikus plébános tartja a szentmisét. Széphavason is volt egy Szent László tiszteletére szentelt kápolna, melynek csak az alapjai látszanak. Szent László ünnepén, június 27-én, a kápolna helyén szentmisét tartanak.

A szépvízi örmény templom hársfái

Szépvíz fejlődése szorosan kapcsolódik az itt megletelepedett örményekhez. A múltban az örményeknek kiterjedt birodalmuk volt, de állandó harcban álltak az asszírokkal, médekkel, macedónokkal, rómaiakkal, perzsákkal, arabokkal, törökökkel. Végül 1239 táján a mongolok pusztítják az országot. Ekkor 40 000 család menekül. Először a Krím-félszigeten telepednek meg, itt a törökök és a tatárok üldözték őket Továbbmenekülnek Lengyelországba, de egy részük lemaradt Moldovában. Már moldovai tartózkodásuk idején kapcsolatot teremtettek Erdély keleti részével.

I. Apafi Mihály, Erdély fejedelme 1672-ben letelepedési engedélyt adott az örményeknek a meggyérült lakosság pótlására, a gazdasági élet fellendítésére. Szépvízen viszont már korábban megjelentek. 1642 tavaszán a jelenlegi örmény temető helyén örmények sátrai tűntek fel. Fizetés ellenében pihenőt kértek, ezt meghosszabbították, végül megletelepedtek. Mivel kezdetben nem volt földjük, leginkább kereskedéssel foglalkoztak, de nagyon sok csizmadia, szűcs, szappanfőző és gyertyakészítő kisiparos is volt az örmények között. Tekintélyes vagyona tettek szert, földet vásároltak, építkezni kezdtek, ezzel együtt járt a templom és iskola építése is. Erről az időszokról mesélhetnének a hársfák. Szépvízre érkezésük után egy egyszerű kápolnát építettek. 1763-ban kezdték építeni a mai templomot, az 1780-as években fejezték be. 1846-ban bővítették, ekkor kapta jelenlegi formáját és nagyságát. Mivel Szépvíznek a század végéig nem volt katolikus temploma, Csíkszentmiklós filiája volt, a hívek az örmény templomba jártak a latin szertartású istentiszteletre. Ugyanez volt a helyzet az iskolával is. Az örmény egyház iskolát tartott fenn, de ezt a székely gyermekek is látogathatták. A község állami segítséggel felépítette a jelenlegi iskolát, így 1910-ben az örmény iskolát bezárták. Szépvíz társadalmi életében jelentős szerepet játszott az örmények kaszinója, könyvtára és rendezvényei.

Forrás: Szépvíz honlapja a világhálón

És most saját „gyűjtéseimből”. Említettem már a rétháti Kővér Gáborral való kapcsolatba lépésem körülményeire

tom, hogy a gyergyói látogatás örmény gyökerekre is utal...
 Baráti Társaság képviselőjében évek óta részt veszek a Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumán. A Fórumot áldozatos munkával *Halász Péter* és *Romhányi András* szervezi Budakalászon, amihez a helyi Faluház ad otthont, az idén már 10. alkalommal.

A Találkozó résztvevői gyakran derülnek is azon, hogy ha csak lehet, felfedeztetem és elismertetem beszélgető társaimmal örmény gyökereiket.

Sőt, időnként arra is vetemedem, hogy nagyhírű előadóinkat is faggatom...

Nagy öröm és elégtétel volt számomra, hogy 2007-ben a mindenki által nagyra becsült és őszintén tisztelt **Dr. Komlóssy József** Gyergyóból származó Svájcban élő, az Európai Tanácsban dolgozó fellelhetetlen előadónktól is igenlő választ kaptam örmény gyökereire utaló kérdésemre... (a hallgatóság nem kis derűtséggel közepette.)

A kérdés persze teljesen jogos volt, ha egyszer Gyergyóból származik valaki... Nem volt ez másképpen 2008-ban sem, amikor abban a szerencsében lehetett részünk, hogy a csak rádióból és képernyőről ismert, ugyancsak közmegebecsülésnek örvendő és közismert **Jankovics Marcell** beszélgetett velünk.

A hozzászólásokat én kezdtem, így: Amíg a többiek magukhoz térnek e nagyon szép és gondolatébresztő, lelkiismeretvizsgálatra indító előadásból, addig egy oldó kérdést teszek fel. Nem mertem volna a mindjárt következő kérdéssel előhozakodni, ha Jankovics Marcell nem mondja itt el előttünk, hogy családja pozsonyi származású. Hosszú évekkel ezelőtt azt olvastam ugyanis, hogy Jankovics Marcellnek erdélyi gyökerei is vannak, és gyaní-

tom, hogy a gyergyói látogatás örmény gyökerekre is utal...

Jankovics Marcell:

„Nekem mind a négy nagyszülőm határon túli. Jankovics nagyapám élt Pozsonyban, apám itt született. Nagyanyám szlovák volt, aki nagyapám kedvéért magyarrá lett. Anyai nagyapám mezőbándi, Marosvásárhely mellől való. Anyai nagyanyám pedig szintén felvidéki, Rozsnyó mellől, egy kis faluból. Tehát én inkább felvidéki vagyok, ha a hangsúlyokat lehet mondani. De van bennem örmény is, **Duha Mária** dédnagymám, Szamosújvárról. A derék örmény-magyar öregúr, **Duha Kristóf** magyar ruhában áll a fotón, kicsi ember nagy bajusszal. Van lengyel kapcsolat is, meg osztrák-német kapcsolat, és gyanús egy kicsit a cseh is. És volt egy Meszlényi nevű, Vas megyei igazán magyar dédnagyapám.

Ez nagyon jó így, szerintem így teljes az ember, és így elvehetetlen tőle Nagy Magyarország. És hogy a sorból senki se maradjon ki, elmondom, hogy nemcsak Felvidéken és Erdélyben jártam, voltam Délvidéken, Zentán, most ősszel Beregszászra megyek. Minden évben körbejárom a Kárpát-medencét”.

Bizony nem kis büszkeség járta át a szívemet a napokban is, amikor a Duna TV jóvoltából végignézhettem, hallgathattam a Szatmárcsekén zajló ünnepi Istentiszteletet, és Jankovics Marcell kitüntetését, a laudációt, a kitüntetett válaszbeszédét...

De ránézésre **Kulcsárné Szabó Enikőről**, a Miniszterelnöki hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztályának vezető főtanácsosáról is megsejtettem, hogy ősei Aniból vagy környékéről kerültek a Kárpát-medencébe, és ezt a sejtésemet Ő meg is erősítette...

Örmények nyomában Európában – 2010

2009. július–augusztusában egy bécsi–római–velencei kiránduláson vettünk részt. Örmény származású magyarok Erdélyből és Magyarországról együtt keresték fel az örmény emlékhelyeket Közép-Európában és a kontinens déli részén. A legszebb élmények közé tartoznak az ismerkedések, amikor rokoni kapcsolatok kerültek napvilágra és barátságok szövődtek.

A sok pozitív visszajelzés után szeretnénk hasonló élményeket megtapasztalni. Ahogy ők is az akkori világ kulturálisan, gazdaságilag fontos helyeit keresték fel, ugyanúgy mi is elindulnánk hasonló helyekre. Szeretettel várunk mindenkit egy összmagyarörmény kirándulásra.

Délnémet barangolások Passautól Strassburgig

2010. július 14–21.

(8 nap, 6 éjszakai szállással)

Marosvásárhely–Budapest–Passau–Regensburg–Landshut–München–Augsburg–Ulm–Bisingen–Strassburg–Konstanz–Neuschwanstein–Salzburg–Budapest–Marosvásárhely útvonalon. Fel és leszállási lehetőség bárhol ezen az útvonalon.

1 nap: Indulás éjjel 2 órakor a marosvásárhelyi Színház mögötti parkolóból, modern, kényelmes autóbusszal. Folyamatos utazás, játékos ismerkedés az örménységgel Passauig – szállás elfoglalása Passau térségében.

2 nap: „Barokk séta” Passauban, a „bajor Velencében”: *Szent István székesegyház, dómtér*, az Innpromenaden át látogatás *Gizella királyné sírjához*. Utazás a Duna partján **Regensburgba**, séta az óvárosban: *Szt. Péter dóm*, a „tizenhatlyukú Kőhíd” – a ma létező legrégebbi híd a Dunán, régi *városháza, J. Kepler háza, Szt. Emmeram kolostor*, Bajorország egyik legrégebbi kolostora. Utazás München irányába, **Landshut** érintésével szállás elfoglalása.

3. nap: **München**, reggeli belvárosi séta a *Szt. Péter templomhoz*, a város jelképéhez, az „*Öreg toronyhoz*”, a *Frauenkirche*be, Németország legnagyobb csarnoktemplomába, a *Marienplatzra* (az *Új Városháza* a lovagi játékkal, *Fischbrunne*). Séta a római II. Gesu mintájára épült *Michaelskirche* érintésével *Munkácsy Mihály* festő házához és a *Theatinusok templomához* (Tintoretto festmény). Fakultatív program: a bajor hercegek nyári rezidenciájának, a *Nyphemburg* meglátogatása, vagy *BMW-Múzeumlátogatás*, vagy szabad program. Szállás az előző napi helyen.

4. nap: reggeli után indulás a Fuggerek városába, **Augsburgba**: a legnagyobb Közép-Európai városháza megtekintése, a névadó *Augustus császár szob-*

ra, a város jelképe: a *Perlach-torony*, a *Dóm*, a *Fuggerek bérházai* (Fuggerei), Luther egykori tartózkodási helye, a *Szt. Anna templom* meglátogatása. Ezután utazás a Baden

Württemberg tartományban fekvő **Ulm**ba: a *székesegyház* és a világ legmagasabb tornyának megtekintése, majd utazás **Svájcb**a, Európa legnagyobb *vízéséséhez* a **Rajna folyón**. Szállás Singen környékén.

5. nap: reggeli után indulás a Fekete-erdőbe, a *Duna Donaueschingeni forrásához*, majd a *Hohenzollernek* napjainkban is lakott családi *kastélyához*, **Bisingen**be. Ezután utazás Elzás fővárosába, **Strassburgba**: az *Európai Parlament székházának*, majd igény és idő függvényében belvárosi séta (a *székesegyház*, a *Palais Rohan*, a püspöki palota, majd *Kammerzellhaus*). Szállás az előző napi helyen.

6. nap: reggeli után utazás **Konstanzba**. Rövid séta a belvárosban: a híres zsinatnak helyet adó *székesegyház*, majd *Zsigmond király lakhelyének*, a *Zum Hohen Haufen* megtekintése. Utazás, **Neuschwansteinba**, II. Lajos mesébe illő vadászkastélyához a bajor Alpokban. Út az ausztriai Salzburgba, szállás elfoglalása.

7. nap: **Salzburg**, reggeli után városnézés Mozart városában: Alpok fölötti első barokk stílusban épült *Dóm*, *Mozart szülőházának* és *lakóházának* megtekintése. Folyamatos utazás haza. Érkezés reggel Marosvásárhelyre.

Ár: 350 euró/fő.

Indulás min. 40 fővel.

Jelentkezési határidő: **április 30.**, ami **150 euró** előleg befizetésével érvényes. Helyfoglalás a befizetés sorrendjében történik.

Szállás: Münchenben az EONTEL 3*-os szállodában, ifjúsági szállókban, 2/3/4 ágyas szobákban

Idegenvezető: dr. Puskás Attila

Az ár magába foglalja a 6 éjszakai szállást reggelivel, szállítást és idegenvezetést.

Nem tartalmazza a belépőket és a biztosítást, más egyéni költségeket.

Belépők: Münchener Nymphenburg kastély 5 euró, teljes rezidencia 10 euró. BMW-Múzeum: 12 euró/fő, 5 személy esetén 9 euró/fő. Bisingeni Hohenzoller kastély 6 euró/fő. Neuschwansteini várkastély: csoportjegy 8 euró/fő (18 év alattiaknak ingyenes). A látogatások fakultatív jellegűek.

Érdeklődni és jelentkezni:

Magyarországon:

Dr. Issekutz Saroltánál, a 00-36-1-201-1011 telefonszámon, vagy a Fővárosi Örmény Klubban.

Erdélyben:

Marosvásárhelyen: *Puskás Attilánál*, a +40-742181537-es telefonszámon Gyergyószentmiklóson: az Örmény Plébánián Gergely Imre úrnál, de. 9–11 óra között

Info: Puskás Attila: +40-742-181537

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2010. évi programja

Barangolás őseink földjén

Erdélyjárás felsőfokon Kárpát-kanyar, Kászon, Erdélyi Hortobágy, Székelyvarság, Nyáradmente, Hegyköz és Aradhegyalja vidékein

ÚTVONAL: Budapest–Ártánd–Nagyvárad–Bihar–Hegyközszentimre–Kalotaszentkirály–Gyalutól–Tordáig autópályán–Marosvásárhely–Mikháza–Szováta–Székelyudvarhely–Székelyvarság–Nyerges tető–Kászonok–Kézdiszentlélek–Kézdivásárhely–Zabola–Csomakörös–Zágon–Bácsfalú–Szinaja–Brassó–Fogarás–Lesses–Szentágota–Nagyszeben–Szászsebes–Piski–Csernakeresztúr–Déva–Marosillye–Ópálos–Arad–Nagylak–Szeged–Budapest

Időtartam: 8 nap (augusztus 23–30.)
Autóbuszos útvonalhossz: kb. 2300 km
Ellátás: félpanziós (reggeli és estebéd) és piknik

Szükséges felszerelés: nyári túraruhat, sportcipő, elemlámpa, fürdőruha

Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi kalauzolja a társasutazás kezdetétől annak végéig.

FŐBB ESEMÉNYEK:

Találkozó a barcasági és háromszéki magyarörményekkel Brassóban

Koszorúzás a Szabadság szobornál Aradon és a Nyerges tetőn

Négykarélyos „örmény stílusú” kápolna Perkön, a legkeletibb magyar búcsújáróhelyen

Szent Imre halálának feltételezett helyén leszünk Hegyközszentimrén

Feljutunk az erdélyi „mini Dolomitok” csúcsára a Csukás hegységben

Bihari dukátus földvéra Bihar község határában

Árpád-kori gyepűvár Tartódon

Bethlen Gábor felújított szülőháza Marosillyén

Városnézés Brassóban (Fekete templom, Cérna utca stb.)

Nagyszeben – Európa kulturális fővárosa 2007-ben

Szász erődtemplomok Lessesen és Szentágotán

Peles kastély – a román király nyári rezidenciája

Mikes Kelemen múzeum Zágonban
Pozsony Ferenc csángó magánmúzeuma Zabolán

Körösi Csoma Sándor „nagy útjáról” emlékezünk Csomakörösön

Czetz János tábornok életútja és a győztes csata története Piskin

Uz Bence legendárium Székelyvarságon

A bukovinai székelyek küzdelmes sors-története

Böjte Csaba szeretetotthona a ferences kolostorban Déván

Ismerkedés a szénégetés fortélyaiival Tartód vára alatt

Fürdés a Medve tóban Szovátaán

Szíveslátás érmelléki borokkal Hegyközszentimrén

Pityókagulyás a Küküllő forrásvidékén

Miccses piknik a Bratocsa hágon

Vendégmarasztalás szilvóriummal és finom hazaival Székelyvarságon

Aradhegyaljai borok kóstolója Balla Géza pincészetében, Ópáloson

Zenés est Tifán Csaba portáján a székelyvarsági Édenkertben

Zenés búcsúvacsora Csernakeresztúron

Fergeteges bukovinai néptáncbemutató Csernakeresztúron

Nyáradmenti népdalbemutató Mikházán

a Tündérváros Alapítvány gondozásában

Kiss Stúdió színház előadása az 1989-es erdélyi forradalomról, Nagyváradon

Kristófi János Zsigmond orgonajátéka a székesegyházban Nagyváradon
Kalotaszentkirályon, Székelyvarságon, Bácsfaluban és Csernakeresztúron személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek szeretetét és őszinte barátságát.

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap: *Indulás:* reggel 6 órakor Batthyány tér felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: Bihar(földvár), Hegyközszentimre (Szent Imre emlékhelyek, szíveslátás érmelléki és hegyközi borokkal), Nagyvárad (Kiss Stúdió előadása „A falak ledőlnek” címmel, orgonaudíció új repertoárral a székesegyházban)

Szállás és ellátás: az 1. napon Kalotaszentkirályon, kalotaszegi családoknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatával)

2. nap: *Látnivalók:* Mikháza (Tündérváros nyáradmenti gyerekek népdal-előadása), Szováta (fürdés a sósvízü Medve tóban), szíveslátás nusikummal és kiskürtössel Székelyvarságon

Szállás és ellátás: a 2. és 3. napon baráti családoknál Székelyvarságon az egyetlen magashegyi székely tanyaközségben (2 ágyas szobák fürdőszoba használatával)

3. nap: *Látnivalók:* Panorámatúra Székelyvarságon Uz Bence néhai házához a Bagzson, a küküllőmenti szénégetőkhöz, Tartód várához és pityókagulyás a vízparton, zenés búcsúest székelyvarsági barátainkkal Tifának almáskertjében

4. nap: *Látnivalók:* Nyerges tető (koszorúzás az 1849-es honvédek emlékművénel), Kászoni medence, Perkő tető (egyórás séta a négykaréjos kápolnához, körpanoráma a felsőháromszéki szentföldre), Zabola (Csángó múzeum), Csomakörös (Körösi Csoma Sándor szobra szülőfalvában), Zágon (Mikes kúria, Mikes Kelemen és Kiss Many emlékekkel)

Szállás és ellátás: a 4., 5. és 6. napon Bácsfaluban, barcasági csángó családoknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatával)

5. nap: *Látnivalók:* Szinaja (Peles kastély-román királyi nyári rezidenciája bajoros stílusban), Brassó (kiegészítő városnézés, találkozó a barcasági és háromszéki magyar-örményekkel)

6. nap: *Látnivalók:* Bratocsa hág, Csukás hegység (5 órás panorámatúra, látványos növényvilág, miccses piknik), Bácsfalú (barcasági csángó népviselet és néptáncbemutató kölepcsős szíveslátással)

7. nap: *Látnivalók:* Fogaras, Lesses (szász erődtemplom), Szentágota (szász erőd-templom, meglepetéssel), Nagyszeben, Piski (az 1848-49-es szabadságharc győztes csatájának helyszíne), Csernakeresztúr (mise, közös vacsora bukovinai néptánc-előadással)

Szállás és ellátás: a 7. napon Csernakeresztúron, Bukovinából visszatelepült székely családoknál (2 ágyas szobák fürdőszoba használatával)

8. nap: *Látnivalók:* Déva (Böjte Csaba testvér szeretetotthona), Marosillye (Bethlen Gábor szülőháza), Ópálos (kóstoló Aradhegyalja híres boraiból a kadarkától a kádarszimáig), Arad (koszorúzás a Szabadság szobornál)

Határátkelő: Nagylak

Érkezés: Budapest 20 óra körül

Részvételi díj: 72 000 Ft/fő (ifjúsági kedvezmény 18 év alatt 7000 Ft)

A részvételi díj tartalmazza a vezetést, szállást, félpanziós ellátást, piknikeket, borkóstolót, belépőket, művészi produkciók árát, **kivéve a buszköltséget** (+20 000 Ft). Az utat a buszköltség befizetésével lehet lefoglalni az EÖGYKE-nél.

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, versekkel és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

Örmény-magyar gyermekrovat

(38. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2010-ben is folytatjuk ezeket a szép kis történeteket, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik örmény őseink történetét. Ha a minden történet végén található kérdésekre helyesen válaszoltok és elkülditek címünkre, ajándékot nyerhettek. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Pus-kás Attila, str. Busuioacului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2010-BEN!

Tatul Vanantetszi (Kr. u. 1050.)

A XI. század elején a szeldzsuk foglalták el az örmények fővárosát, Anit. 1054-ben II. Dugril Manazgherd alá vonult, de nem sikerült elfoglalnia azt. Ekkor egy másik helység, Gars ellen indult. Ekkor a Vanantetsziak indultak ellene 5000 lovasal. Próbálták bekeríteni a szeldzsukok seregét, de elvesztették a csatát és óriási veszteséget könyvelhettek el.

Volt az örmények között egy nagy hadvezér, Tatul Vanantetszinek hívták. Mivel súlyosan megsebesítette Assuran emir fiát a szeldzsuk elfogták és Dugril elé vitték. A vezér ezt mondta neki: „Ha a legjobb barátomnak, Assurannak fia meggyógyul, megkegyelmezek Neked. Ha nem, akkor megbosszulom a tette-det.” Tatul ekkor ezt válaszolta: „Ha én sebesítettem meg, akkor nem fog meg-

gyógyulni. Csak akkor gyógyulhatna meg, ha valaki más ejtett volna sebet rajta.” Néhány nappal később a fiú meghalt. Dugril ekkor levágatta Tatul jobb kezét és átadta Assurannak ezekkel a szavakkal: „Tudd meg, hogy nem egy balkezes miatt halt meg fiad.” Ezzel ismerte el a szeldzsuk vezér az örmény Tatul erejét.

A szeldzsuk elfoglalták Ani városát, elpusztították.

Mit bizonyít Dugril tette, amikor levágja Tatul jobb kezét és Assurannak adja?

Márciusi válasz: A bizánci görögök hadsereggel indultak Ani ellen. A vár lakói ellenálltak kitörtek és pánikot okoztak. A görögbarát várlakok átadták a város kulcsait. (*Molnár Zsófia*, Marosvásárhely)

Felhívás

2010. második felében az EÖGYKE szeretné megjelentetni a 2000-ben kiadott *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c.* könyvét javított, bővített kiadásban. Kérjük kedves olvasóinkat, hogy a hiányzó, vagy téves adatok javítását sürgősen megküldeni szíveskedjenek akár Gudenus János József (e-mail: gudenusjj@gmail.com; postacím: 1211 Budapest, Kiss János altbgy. u. 61. fszt. 1.; telefon: Ady Endre Emlékmúzeum, szerdától–vasárnapig, 10–17 óráig 337-8563; mobil: 06-20-515-9725 /este), akár az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (postacím: 1251 Budapest Pf. 70., e-mail: magyar.ormeny@t-online.hu) címére.

Szerkesztőség

Szomorújelentés

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy

Várnay Levente

a Vízügyi Alap Kezelőség nyugalmazott vezetője, 2010. március 10-én, életének 87. évében a földi létből átlépett a csillagok világába.

Búcsúztatására 2010. április 9-én 12 órakor a kelenföldi Szent Gellért plébánia-templom urnatemetőjében (Bp. XI. Bartók Béla út 149.) a római katolikus vallás szertartása szerint kerül sor.

Gyászolja a Várnay, Kerekes, Marót, Bokross és Dániel család, a további kiterjedt rokonság és barátai

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelemadónk 1%-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizennegyedik éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utóknak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is. Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tenni szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma: **18085590-1-41**

A kedvezményezett neve: **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a **Magyar Katolikus Egyházat**, amelynek **technikai száma 0011**, amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza. Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Nami?

nami

Magyar iparművészek
Magyarországon
készült tárgyai

FIGURKA
NAMI
NYÚLGYÁR
PAPPET
PUCC
SLAVEI
termékek

figurák, párnák, táskák,
kötött takarók, sapkák, könyv

A hazai válogatott: rackajuh és mangalica

www.nami.co.hu
info@nami.co.hu,
(36-1) 202 07 75
H-1126 Budapest,
Dolgos u. 2.
(MOM Park lakóparki rész)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(féléfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: Béres L. Attila

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),
Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.